

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2025, 25(2): 1061-1087, doi: 10.11616/asbi.1658389

Yusuf Niyazi Erdem'in "Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri" Adlı Tiyatro Eserinin Tarihsellik ve Kurmaca Bağlamında İncelemesi

Analysis of Yusuf Niyazi Erdem's Play "Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri" [Detective's Curses from the Fehim Pasha Cruelty] in the Context of Historicity and Fiction

Metin AKYÜZ¹ , Abdullah LÜLECİ²

Geliş Tarihi (Received): 15.03.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 20.05.2025

Yayın Tarihi (Published): 31.07.2025

Öz: Toplumsal ve siyasal alanda yaşanan değişimler hayatın her alanında etkisini gösterir. Meşrutiyet dönemi, Türk edebiyatında iktidarın el değiştirmesiyle ortaya çıkan edebi bir dönemdir. Bu dönemin eserlerinde önceki dönem eleştirme ve onunla hesaplaşmalara da yer verilir. Hesaplaşma konularından birini de hafiye teşkilatı oluşturur. Hafiye, Osmanlı Devleti'nin ilk istihbarat teşkilatı olma özelliğini taşımaktadır. Devletin çıkarlarını gözetmek için kurulan bu teşkilatta çalışan hafiyelerden olan Fehim Paşa önemli bir yer tutar. Eserlerinde Meşrutiyet öncesi dönemi eleştiren Yusuf Niyazi Erdem'in iki tiyatrosu hafiye üzerine kurulmuştur. Bu çalışmada yazarın "Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri" adlı tiyatro eseri tarihsellik ve kurmaca bağlamında incelenmiştir. Konusunu tarihî olay ve şahsiyetlerden alan bu eser kurmaca ve gerçek ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meşrutiyet Tiyatrosu, Melodram, Hafiye, Yusuf Niyazi Erdem, *Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri*

&

Abstract: Changes in social and political areas have an impact on every aspect of life. The Constitutional Monarchy period is a literary period in Turkish literature that emerged with the change of power. The works of this period also include criticism of the previous period and reckoning with it. One of the subjects of reckoning is the spy organization. Spying has the distinction of being Turkey's first intelligence agency. The Intelligence Service has the distinction of being the first intelligence organization of the Ottoman Empire. Fehim Pasha, one of the spies working in this organization established to protect the interests of the state, holds an important place. Two plays by Yusuf Niyazi Erdem, who criticized the pre-Constitutional Monarchy period in his works, are about espionage. This work, which takes its subject from historical events and figures, has been evaluated in terms of fictional and real relationships.

Key Words: Constitutional Monarchy Theatre, Melodrama, Detective, Yusuf Niyazi Erdem, *Detective's Curses From The Fehim Pasha Cruelty*

Atıf/Cite as: Akyüz, M., Lülecı, A. (2025). Yusuf Niyazi Erdem'in "Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri" Adlı Tiyatro Eserinin Tarihsellik ve Kurmaca Bağlamında İncelemesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 1061-1087. doi: 10.11616/asbi.1658389

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Doç. Dr., Metin Akyüz, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, akyuz_m@ibu.edu.tr. (Sorumlu yazar)

² Doç. Dr., Abdullah Lülecı, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, abdullahluleci@ibu.edu.tr.

1. Giriş

Edebî dönemlerin oluşumunu belirleyen en önemli etmenlerin başında toplumsal ve siyasî alanlarda yaşanan değişimler gelir. Meşrutiyet Dönemi, bir önceki dönem olan II. Abdülhamit yönetimine muhalif olanların yönetimi ele geçirmesiyle başlayan dönemdir. Siyaseten yaşanan bu değişimin etkisi toplum yaşayışından sanata kadar birçok alanda kendini göstermiştir. Bu dönemde diğer türlerle birlikte dramatik edebiyatta da bir hareketlenme görülür. Ele alınan konular ve kullanılan üslup değişmeye başlar (Töre, 2016:55).

Edebiyat dönemlerinin bazı karakteristik özellikleri bulunur. II. Meşrutiyet döneminin genel konuları arasında vatanseverlik, millî duygular, eski ve yeninin karşılaştırılması ve meşrutiyet öncesi döneme getirilen eleştiriler yer alır. Bu dönemde yazılan piyesler, "edebi olmaktan çok slogan seviyesinde kalmış, propaganda" (Töre, 2016:83) türünde eserlerdir. Sanatsal üretimler o ya da bu şekilde yaşanan dönemin siyasal yapısından etkilenir. Edebî dönemlerin oluşmasında siyasî gelişmelerin büyük bir payı bulunmaktadır. Meşrutiyet dönemi edebiyatı da siyasal değişimin sonucu olarak ortaya çıkar. Bu dönem, II. Abdülhamit Dönemine başta İttihat ve Terakki Cemiyeti olmak üzere muhalif olanların meşrutiyeti ilan edip iktidarı ele geçirmesiyle başlar. İktidar değişimi, her alanda bir önceki dönemin eleştirilerinin yapıldığı bir başka dönemi başlatır. Bu eleştiri sürecinin en önemli türlerinden biri de tiyatro olmuştur.

Meşrutiyet döneminde siyasîler kadar sanatçıların da bir önceki dönemle hesaplaşmaları söz konusudur. Bu hesaplaşma konularından biri de hafiye³ kurumudur. Yıldız İstihbarat Teşkilatı ismiyle de bilinen kurum, II. Abdülhamit'in kuşkucu yapısının ve devletin içinde bulunduğu siyasi konjonktürün bir sonucu olarak inşa edilmiş ve düşman bölgelerine yönelik faaliyetlerden ziyade padişahın iktidarını korumayı ve devletin bekasını devam ettirmeyi amaç edinmiştir (Çalışkan, 2020:428-429). Nitekim Osmanlı Sultanı aşağıdaki ifadeleriyle teşkilatın kuruluş amacını ortaya koymaktadır:

"...Padişah, tebaasının ne düşündüğünü, hangi şikâyetleri olduğunu, bir yandan kendi valilerinden, kadılarından hükümet yolu ile öğrenir, diğer taraftan ülkenin dört bucağına serpilmiş tekkelerin şeyhlerinden, dervişlerinden haberler toplar ve buna göre ülkeyi idare eder..."

...Bir gün Londra Sefiri Musurus Paşa'dan eski Sadrazam ve Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın İngilizlerden para aldığı öğrendim. Devleti padişah adına idare eden bir Sadrazam kendi devletine ihanet ediyorsa, istihbaratı da elbette kendi işine geldiği gibi saraya duyururdu. Tedirgin olmuştum, müteessirdim.

...Yabancı devletler, kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarabilmişlerse, devlet güven içinde olamazdı. Doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir istihbarat teşkilatı kurmaya bu düşünce ile karar verdim. İşte düşmanlarımın jurnalcilik dediği teşkilat budur" (Gör, 2015:67-68).

Osmanlı Devleti'ndeki ilk istihbarat teşkilatı olma özelliği taşıyan hafiye; sultanın kuşkucu yapısı, düşman faaliyetleri ve saray entrikaları dışında, Ermeni olayları, iç siyaset ve bazı suikast gelişmeleri ekseninde şekillenmiştir. Hukuken Zaptiye Nezaretine bağlı olsa da fiilen sultanın direktifleriyle yönetilen teşkilatın felsefesi; tehlikeyi içeride aramak, zararlı faaliyetlerde bulunanlara karşı cezalandırmayı önelemek olmuştur. Tehlikeyi içte arayan ve bir nevi iç istihbarat misyonu ortaya koyan teşkilatın içerisinde hafiye adı verilen iki farklı memur tipi göze çarpar. Bunlardan birincisi devletten maaş karşılığı istihbarat sağlayan profesyonel memurlardır. Diğer hafiye ise önceliği istihbarat sağlama görevi olmayan farklı memuriyetlerde bulunan serbest kişilerdir. Bu kişilerin önemli bir kısmı padişaha istihbarat sunmayı önemli bir kazanç kapısı olarak görmüştür (Beyhan, 1999:69-70; Göç, 2003:89-90).

Yaptıkları hizmetler dolayısıyla padişah tarafından ödüllendirilen bu kişiler, sadrazam, nazır, vali ve elçi gibi farklı birçok üst düzey görevlendirmelerde bulunabildikleri gibi gayrimüslim ya da herhangi bir

³ Hafiye, kelime manası olarak gizli polis anlamına gelmektedir. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2006, s. 311.

devlet memuru da olabilmekteydi. Jurnal adı altında istihbarat raporu sunan hafiyelerin yeni görev ve rütbelere terfi ettirilmesi, hafiyeliği daha cazip hâle getirmiştir. Bu durum kimi zaman haberin doğruluğuna bakılmaksızın gün içerisinde binlerce jurnalın oluşturulmasına yol açmıştır. Padişah, daha çok sadrazam ve şeyhülislam gibi devlet yöneticilerinin jurnallerini okurdu. Sayıları binleri bulan jurnalleri okuması pek muhtemel değildi, nitekim tahtan indirildiğinde sandıkların içinde okunmamış çok sayıda jurnal ele geçirilmiştir (Tekin, 1997:115).

Belli merkez ya da büroları olmayan hafiyeler, jurnallerini Mabeyn-i Hümayun başkâtipliğine gönderdikleri için talimatları oradan alırlardı. Mabeyn-i Hümayun başkâtipleri ile hafiyelerin ünlü olanları “*serhafiyye-i şehriyârî*” şeklinde adlandırılırdı. Bunlar arasında hiç kuşkusuz en önemlilerinden biri Fehim Paşa idi. 1873 yılında İstanbul’da doğan Fehim Paşa’nın hızlı bir şekilde yükselmesinde babası Esvapçıbaşı İsmet Bey’in Abdülhamit’e olan yakınlığı ve Yıldız Sarayında yetişmesi etkili olur. II. Abdülhamit’in en güvendiği isimlerden biri hâline gelen Fehim Paşa, kısa bir zaman zarfında saray çevresinde önemli bir istihbarat ağına sahip olmuş diğer taraftan birçok kişiyle ters düşmüştür (Gör, 2019:72-73; Tekin, 1997:115-116).

En önemli özelliği yalnızca padişaha karşı sorumlu olmak olan Fehim Paşa’nın faaliyetleri arasında şehzadeleri takip ettirmek ecnebileri, silah tüccarlarını, gümrük ve limanları gözetlemek ve kendisine ulaşan birçok istihbarat bilgisinin doğruluğunu araştırmak vardı. Fehim Paşa hakkında öncelikle faaliyet bölgesi olan Beyoğlu’ndan ve ardından ise İngiltere, Almanya, Avusturya ve İtalyan sefaretlerinden gelen şikâyetler onun gözden düşmesine neden olmuştur. Avusturya ve İtalyan tüccarların silah ticaretine Fehim Paşa’nın emrindeki memurların müdahale etmesi, Venture isimli bir Musevi’ye baskı yapılması ve Alman bir tüccara ait gemiye el konulması gibi hususlar hakkındaki şikâyetlerden bazılarıdır. Bilhassa Alman tüccarın gemisine el konulması olayı Bursa’ya sürgün edilmesine yol açmıştır. Bazı kaynaklar ise sürgün gerekçesi olarak Alman erkekle nişanlı bir kızın kaçırılması olayını göstermektedir (Gör, 2019:73-76).

Sultan II. Abdülhamit tarafından Bursa’ya sürgün edilen Fehim Paşa hakkında İstanbul’da yapılan soruşturma kapsamında raporlar hazırlanmıştı. Bu raporlardan biri Fehim Paşa’nın adamları tarafından Galata’nın farklı yerlerinde kumarhanelerin kurulması ve söz konusu kumarhanelerde çıkan kavgalarda bazı yaralanma ve ölüm olayının yaşanması ile ilgiliydi. Margaret isimli bir tiyatro oyuncusunun Alman bir kadınla evlendikten bir müddet sonra ayrılması sonucu Alman Konsolosluk Mahkemesince yargılanması da raporlarda geçmekteydi. Ayrıca yabancı devlet memurlarının takip edilmesi ve üst aramaları dışında tehdit edilmeleri, Fehim Paşa’nın soruşturmasına yansıyan diğer suçlamalardı. Baş jurnalcı, haraç kesen ve yabancılara baskı yapan gibi isimlendirmeler yapılan Fehim Paşa, Bursa’ya sürgün edildikten sonra II. Meşrutiyetin ilanı sonrası Yenişehir taraflarında linç edilerek öldürülmüştür (Gör, 2019:76-79).

Hafiyelik sistemi denildiğinde Arap İzzet (Holo) Paşa ve Fehim Paşa akla gelen ünlü isimler arasındadır. Hafiyelik teşkilatı içinde görev alan bu paşalar üzerine yazılan birçok tiyatro eseri bulunmaktadır. Eserlerde bu paşalar genelde eleştirilmiştir. Görevlerini kötüye kullanmaları ve birçok insanın mağduriyetine neden olmaları üzerinde durulmuştur. Bu paşalardan zarar görenler, seslerini II. Meşrutiyet’in ilanından sonra yükseltmiştir.

Tanzimat’tan sonra neredeyse bütün sanatçılar toplumun öğretmenliğine soyunmuştur. Bu yüzden bütün edebi türlerde eleştirelilik ön plana çıkar. Üretilen eserlerde eleştirel olmak, çözüm üretmek ve öğretmek eğitmek amaçlanmıştır. Bu anlayış doğrultusunda da tiyatro, taşıdığı niteliklerden dolayı diğer türler arasında farklı ve özerk bir yer edinmiştir. Tiyatro aydınlar tarafından okuryazar olmayan kitlelere de kolayca ulaşabilmenin etkili bir yolu olarak görülmüştür. Aydın sorumluluğuyla davranan hemen hemen bütün sanatçılar tiyatroyu halkı eğitmek için çok değerli bir araç olarak görüp o şekilde kullanmıştır. Bu yüzden Tanzimat’tan sonraki süreçte daha çok bir eğitim aracı olarak hemen hemen bütün yazarlar tarafından el atılan bir tür olmuştur. Bu düşünce doğrultusunda da sıklıkla ibretlik konular işlenmiştir. Yeni bir insan tipi üretmenin peşinde olan Tanzimat sanatçıları üretilen eserlerde seyirciye seçenек bırakmamış, tamamen yönlendirici bir bakış açısıyla eserlerini üretmiştir. Tanzimat’ı takip eden dönemlerde de durum değişmemiştir. Bu amaca en uygun tür olarak da melodramlara başvurmuşlardır.

Meşrutiyet döneminde yazdığı piyeslerle katkıda bulunan yazarlardan biri de Yusuf Niyazi (Erdem)'dir. Yazar, aslında Türk edebiyatına gönül veren bir emektarı olmasına karşın hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Edebiyatla ve basın hayatıyla yakından ilgilenen sanatçı geçimini bu yolla sağlayamayınca devlet memuru olarak hayatını sürdürür. Buna karşın edebiyat ve basın hayatıyla ilişkilerini koparmaz. Görevi dolayısıyla gittiği yerlerde de çalışmalarını sürdürür. Onun için eserlerinin basım yerleri Giresun, Kastamonu ve Bursa gibi şehirler şeklinde değişiklik gösterir. Roman, hikâye ve tiyatro gibi değişik türlerde eserler veren Yusuf Niyazi'nin eserlerinde toplumsal konuların karamsarlığı egemen olmuştur. *Mesire Perisi* adlı eseri hariç bütün eserlerinde acılar, felakete sürüklenen hayatlar ve faciaları işlemiştir. Yazarın hiçbir eseri mutlu sonla bitmez (Gürel, 2021:37). Yusuf Niyazi yazdığı altı piyesiyle Türk dramatik edebiyatına katkıda bulunur. Bunlardan ikisi, Meşrutiyet öncesinin eleştirilen konusu olan hafiyelik sisteminin doğurduğu trajediler üzerinedir. Bu oyunlardan biri de *Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri* adlı piyestir.

2. Çözümleme

Tanzimat'tan başlayıp günümüze kadar uzanan süreçte Türk tiyatrosunun ruhunu "gerek yabancı gerek yerli topluluklar tarafından çok oynanması, biçim bakımından belirgin, kesin olması ve çağın anlayışına uygun düşmesi açısından (And, 2011:108) yansıtan tür melodram olmuştur. Melodram, Yunanca melos (şarkı) ile drama (eylem) kelimelerinin birleşmesinden oluşur. Çalışlar, melodramı "Acıklı rastlantılarla gerilimin yaratıldığı, aşırı acıklı durumlara başvurularak kolay etki yaratmaya yönelik, duygusalılığı artırıcı müzikle beslenen, ciddiyet tasladığı kadar yüzeyde de kalan ve yapay karakterlere dayanan oyun türü" (Çalışlar, 1995:420) biçiminde tanımlar. Melodram Avrupa'da tarihsel kırılmaların yaşandığı dönemin türü olarak ortaya çıkmıştır. Brooks, melodramı Fransız devriminin yarattığı bir tür olarak tanımlar (Akt. Uslu, 2011:102). Nutku da melodramın kaynaklarına şu şekilde açıklık getirir: "Melodramı besleyen birinci enerji burjuva anlayışı ve ahlakıysa, ikincisi de Jean-Jacques Rousseau ile Immanuel Kant'ın etkilediği romantik akım oldu. Rousseau'nun, insanın özünde bulduğu, doğal iyi ve bununla çatışan toplum içinde yaşayan bireyin edindiği çıkarıcılığı melodramın iyi-kötü, güzel-çirkin, namuslu-namussuz kategorilerini çıkardı" (Nutku, 2001:77). Melodramın çıktığı döneme bakıldığında siyasi, ekonomik ve toplumsal bakımdan Avrupa'da her konuda köklü değişikliklerin yaşandığı görülür. Tarihsel süreçte yaşananlar sanata da coşkusuyla girer: "Melodramda yeryüzünün sıradanları zalimlere karşı ayağa kalkmakta ve zalime iyi kalpliliğin değerini, insanların kardeşliğini, temel ahlaki eşitliği vs. hatırlatmaktadır; cürmün cezalandırılması ve erdemli olanın kazanılmasıyla ahlaki ve siyasî bir denge noktası da kurulmaktadır" (Uslu, 2011:102).

Bu çalışmada daha önce Latin harflerine çevrilmemiş olan "Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri" adlı eser Latin harflerine çevrilerek konu ve kurgu özellikleri bakımından incelenecektir. Milli Kütüphanedeki nüshasının ortadan iki forması eksik olan eserin iç kapağında dört perde üç tablo olarak tanımlanmış 1327 (1911) yılında İstanbul Uhuvvet Matbaasında basıldığı bilgileri yer almaktadır. Eser şu şekilde özetlenebilir:

Genç bir zabıt olan Vecdet ile teyzesinin kızı Melahat birbirlerini sevmektedir. Osmanlı-Yunan Savaşı çıkınca Vecdet cepheye gitmek için Melahat'la vedalaşmaya gelir. Her ikisi de vatan için aşklarından fedakârlıkta bulunan vatansever bir çifttir. Bu aşka tanık olan Şerife Hanım ikisini nişanlar. Birbirlerine bağlılık yemini ederek ayrılırlar. Vecdet cepheye gider. Fehim Paşa Melahat'ı Beyoğlu'nda görür, beğenir ve onu elde etmek için adamı Salih Bey'e tahkikat yaptırır. Melahat'ın Vecdet'le sözlü olduğunu öğrenmesine rağmen peşini bırakmaz. Onu kendinin olmaya ikna etmeye çalışır. Vecdet'e büyük bir aşkla bağlı olan Melahat bütün tekliflere ret cevabı verir. Tehditlere karşı da direnir. Fehim Paşa onu ikna etmek için farklı yollara başvurur. Önce tehdit mektubu yazar. Ardından yaptığı jurnal ile Melahat'ın meşrutiyetçi olan erkek kardeşinin ölümüne sebep olur. Oğlunun acısına dayanamayan Şerife Hanım da bir süre sonra ölür. Bu arada yönetime muhalif olan Vecdet de Konya'ya sürülmüştür. Artık kimsesi

kalmayan Melahat, Konya'ya Vecdet'in yanına gider. Hasta olan Vecdet, Melahat'ın gelişine çok sevinir ve sevincinden ölür. Sevdığının ölüsüyle karşılaşan Melahat de üzüntüden çıldırarak ölür.

Yazılan örnekleri içinde küçük farklar olsa da melodram türü belli kalıplara bağlı kalınarak yazılan bir tür olmuştur. Melodram, kışkırtıcı bir yapıya sahiptir. Seslendiği insanları harekete geçirmeyi amaçlar. Bu yüzden, ahlaki ve siyasi olarak tek biçimci ve otoriter bir yapıya sahiptir. *Fehim Paşa Mezaliminden Hafıye Mel'anetleri* adlı tiyatrodaki kışkırtıcılık oyunun adından itibaren başlar. Hafiyelerin görevi kötüye kullanarak yaptıkları zulümlerin gerçekliğinden hareket edildiği görülür. Başlık tamamen olumsuzluk içeren dört anahtar kelimeden oluşur: Fehim Paşa, mezalim, hafıye ve melanet. Evli ya da sözlü bir kadının namusuna açıktan saldırıda bulunmak kabul edilebilir bir durum değildir. Bu, ne inanç ne hukuk ne de toplum vicdanında kabul görmemesiyle okuru / izleyiciyi kışkırtacak bir konu olarak seçilmiştir. Böyle bir saldırının devleti temsil eden bir paşadan gelmesi; üstelik vatani için ölümü göze alarak cepheye giden bir vatanseverin mahremine göz dikilmesi de kışkırtmayı doruk noktasına çıkarır. Olayların bu şekilde kurgulanması anlatının çatışmalarını da desteklemektedir. Anlatıdaki ana kişilerden olan Fehim Paşa, tarihsel düzlemde de karşılığı olan biri olduğu için kurmaca gerçeklik ilişkilerinden de yararlanılarak anlatıdaki kışkırtıcılığın dozu daha da artırılmıştır. Tiyatro metnini var eden bileşenler vardır. Kişiler, mekân, zaman ve olay örgüsü ile bu bileşenlerin bir araya getirilişinde kullanılan teknikler incelenerek metin hakkında değerlendirme yapılacaktır.

2.1. Kişiler

Melodramlarda yazar durumları ön plana aldığından oyun kişinin geliştirilmesine pek önem vermez. Tragedyalarda oyun kişileri derinlik kazanırken melodramlarda yüzeysel kalır. *Fehim Paşa Mezaliminden Hafıye Mel'anetleri* adlı tiyatrodaki durum farklı değildir. Olaylar, zalim ve mazlum kategorisinde tanımlayabileceğimiz kişilerden oluşmaktadır. Eserin adı, kişi odaklı bir anlatıyı tanımlamaktadır. Eserdeki kişilerin alegorik temsiliyetleri bulunmaktadır. Eserde yer alan her kişi yazar tarafından konumlandırılan değerlerin simgeleri olarak kullanılmıştır. Kişiler karşıtlık ilişkisi içinde konumlandırılmıştır. Erdem ve değerlerin görünür kılınması ve kabul edilmesi üzerinde durur. Olay örgüsü ve anlatı öğeleri bu amaçlar doğrultusunda kurgulanır. Amacına ulaşmak için de kışkırtıcı bir tutum sergiler. Kışkırtıcılığı artırmak, etkili bir biçimde kullanmak için uçlarda dolaşır. Orta karar bulunmaz, daima uçlar yaşanır. Bu durum *Fehim Paşa Mezaliminden Hafıye Mel'anetleri* adlı oyun kişilerinin davranışlarına da yansır. Oyun kişileri bu karşıtlık ilişkisi ile zalim ve mazlum ilişkisi içinde anlatının bir parçası haline getirilmiştir. Bundan dolayı oyunda derinlikli bir biçimde işlenmiş kişiler bulunmamaktadır. Oyun kişilerinin kategorik durumu şu şekilde tablolastırılabilir:

Tablo 1: Oyun kişileri

Oyun Kişileri	
Zalim Tipler	Mazlum Tipler
Fehim Paşa Salih Bey Şöhret Hizmetçi	Melahat Vecdet Şerife Hanım Rıza Bey Necmifer Zeynel Efendi

Melodramlarda, kişilerin psikolojilerinden söz edilemez. Tipler üzerine kurulu bir tür olduğu için yer alan kişilerin psikolojik derinliklerine inilmez. Kişiler ya iyi ya da kötüdür. İyiler, doğruluk ve iyilik simgesi olduklarından masumiyet için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak neredeyse yarı dinî varlıklar olarak romantize edilir ve yüceltilirler. Kötüler ise nedensiz kötülüğe sahiptirler. Kötülüğe bir neden vermek onu meşrulaştıracığından nedensiz kötülük tercih edilir. Aynı zamanda nedensiz kötülük iyilerin kutsallığını da meşrulaştırmaktadır. İyi ve kötü arasındaki mücadelede uzun süre kötü olan galip gibi görünür ancak sonuç hiç de öyle olmaz (Çamurdan, 2015; Uslu, 2014).

Eserde yer alan Fehim Paşa hafiye teşkilatının başında bulunmuş, tarihi gerçekliği olan bir kişiliktir. Metin And, Yusuf Niyazi'nin hafiye konulu eserlerini *siyasal ve belgesel* oyunlar kategorisinde ele alır. Bu kategorideki oyunları tarihî dramlardan ayıran özelliklerini "oyun kişilerinin gerçek olması, oyunun yazıldığı tarihte yaşayan kimselerden seçilmesi ve belirli bir konuyu, bir görüş açısını gene gerçek tutanaklar, mektuplar, kararlar, hükümet yorumları, konuşmalar, bildiriler, gerçek olaylarla sahneye çıkarması" (And, 1970:238) biçiminde açıklar. *Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri* adlı tiyatrodaki bu durum Fehim Paşa ve ona ait bilgilerin kullanımı üzerinden sürdürülür. Diğer kişiler yaşanan gerçekliklerden alıntılanmış olsa bile Fehim Paşa kadar tarihe mal olmuş kişiler olmadığı için ona göre silik kalmaktadır. Fehim Paşa her ne kadar tarihi bir şahsiyetse de melodram türünde yazılan bu eserde bir tipe dönüşmektedir. Fehim Paşa'nın melodramatik anlatımdaki karşıtlık ilişkileri içindeki yeri zulüm, mezalim ve mel'anet gibi kavramlarla baştan belirlenmiştir. Fehim Paşa kötü olan taraftadır. Statü ve güç olarak da kötülüğün başındaki kişidir. Oyun içinde en güçlü olan odur. Bütün siyasi ve maddi gücüne karşın Melahat'ı elde edemez. Melahat karşısında yenilir. Melahat oyun sonunda ölür ancak teslim olmadan ölür. Bu melodram açısından Melahat'ın zaferi, Fehim Paşa'nın mağlubiyeti anlamına gelir.

Başını Fehim Paşa'nın çektiği zalim tipler yanında Salih Bey ve Şöhret de vardır. Salih Bey, Fehim Paşa'nın kötülüklerinin bir çeşit delili gibidir. Her eve girerek insanların mahremiyetine tacizde bulunabilen; tehditleriyle insanların iradelerini ellerinden alan ve iftiralılarıyla insanların canlarına kasteden biri olarak yer almaktadır. Onun bütün bu işleri yaparken tek beklentisi Fehim Paşa'yı memnun ederek alacağı bahşış ve terfilerdir.

Şöhret de Melahat hakkında bilgi edinmesi için bohçacı kılığında Fehim Paşa tarafından gönderilen kadındır. O da Salih Bey gibi elde edeceği bahşışlerden başka bir şey düşünmeyen, sıradan biridir. Hizmetçi ise Fehim Paşa'nın statüsünü gösteren, gelen gideni haber veren bir kişi olarak yer alır.

Zalimin zulmü, mazlumadır. Zalim varsa mazlum da doğal olarak kendiliğinden ortaya çıkar. Zalimin hedefindeki kişiler mazlumları oluşturur. Fehim Paşa'nın hedefindeki kişiler de Melahat ve onun çevresinde olan Vecdet ve Şerife'dir. Fehim Paşa'nın bunca gücünün karşısında ise bütün güçsüzlüğüyle Melahat vardır. Melahat, Fehim Paşa'nın göz koyduğu kadınlardan yalnızca bir tanesidir. Diğerlerinin hikâyesi yoktur çünkü onlar Fehim Paşa'ya teslim olmuşlardır. Melodramlarda masum ne kadar sessiz kalırsa okurun/izleyicinin tepkisi o kadar sert olacağı düşünülmüştür. Melahat, beş kardeşini şehit veren, babası harpten harbe koşan bir asker kızıdır. Savaşın insan hayatından neleri götürdüğünün farkındadır. Geriye tıbbiyede okuyan bir erkek kardeşi, annesi ve kendisi kalmıştır. Annesiyle birlikte hayat mücadelesi verirken sevdiği adamın da cepheye gitmesiyle bütün dayanaklarını kaybetmiş genç bir kızdır. Melahat'ın mücadelesi Vecdet'in cepheye gidişiyle birlikte başlar. Kötü karşısında masum, edilgen ve çaresiz bir biçimde durur. Melodramlarda kışkırtıcılıkta masumun tutumu da önemli bir yer tutar. Kahramanın çaresizliği, sessizliği ve bütün acılarına karşı eylemsizliği söz konusudur. Güç dengesi bakımından da yapabileceği bir şey yoktur. Fehim Paşa'ya karşı tek gücü namusu ve Vecdet'e duyduğu aşkıdır. Denk olmayan bu mücadelede Melahat Fehim Paşa'ya teslim olmayıp son nefesini sevdiği adamın yanında vererek zaferini kazanan bir kişi olur.

Vecdet, övülmeye değer, beğenilmiş anlamlarına gelmektedir. Vecdet, oyunda ismiyle müsemma bir tip olarak kurgulanmıştır. İsmi anlamının dışına da çıkamaz. Aşklarını en yoğun ve kusursuz bir biçimde yaşayan biridir. Vatan aşkını da Melahat'a olan aşkını da kutsar. Her iki aşk arasında vatan aşkını tercih ederek *Vatan Yahut Silistre*'deki İslam Bey tipini Meşrutiyet dönemi edebiyatında da devam ettirir.

"Vecdet: Çocuksun güzelim. Her harbe giden ölür mü? Ölse bile bir Osmanlı kılıcının namusunu ecel korkusuna nasıl feda edebilir? (Bir tehevvür anıyla) Gideceğim Melahat, Girit'i zalim ateşi Makedonya'yı ihtilal kanıyla harap etmeye çalışan bu Yunan vahşileriyle ile pençeleşmek için ne olursam olayım yine gideceğim. Allah aşkına ısrar etme. Bir kere pencereden şu geçen askerlere bak, bunlar ana baba evladı değil mi? Bu kalplerde de birer Melahat yaşamıyor mu? Fakat görüyorsun A? Muharebe sözü çıktı çalkalı hepsi yavrularını müdafaa hırsıyla kükreyen arslanlara benzedi. (Aşıkane) İnsaf et! Bunlar vatan selameti,

millet saadeti için gülleleri kucaklar, ölümlerle pençeleşirken ben nasıl olabilir de seninle baş başa, kalp kalbe kalmak isterim? Anam beni bugün için doğurmuş, vatan beni bugün için büyütmüş, millet beni bunun için beslemiş. Ben melun muyum ki vatanımın toprağını milletimin şanını çiğnemeye koşan düşmandan korkup kaçayım. Ben alçak mıyım ki Osmanlı bayrağını Yunan ayağı altında bırakayım da kendi zevkimde kendi âlemimde yaşayayım. Ama bu seni üzecekmiş, ama ölümüm seni ağlatacakmış... Ne ehemmiyeti var? Ben ölürsem vatan sağ olsun, millet var olsun. "(Yusuf Niyazi, 1911:8). Vatanı için ölümü göze alarak, sevdiğini geride bırakarak cepheye giden Vecdet, savaşta ölmez ama sevdiği kadının huzurunda can verir.

Melahat da Vecdet'in tutumu karşısında *Vatan yahut Silistre'*deki Zekiye'nin yerini alır:

"Melahat: Git, git beyim.! Sen vatanın için nasıl esir isen ben de senin esirim. Sen onun uğrunda şehit olursan ben de senin matemine kurban olurum. (Ağlayarak) yerin altıyla üstünün ne farkı var?" cümlesi Namık Kemal'in Vatan Türküsü şirinin "Altı da bir, üstü de birdir yerin / Arş yiğitler vatan imdadına." dizelerini hatırlatır.

Şerife Hanım, Melahat'ın annesi, Vecdet'in teyzesidir. Eşini ve beş oğlunu vatan uğruna feda eden namuslu, inançlı ve vatansever bir kadındır. Melahat'ın en büyük destekçisidir. Son oğlunun da Fehim Paşa tarafından katledilmesine dayanamaz, yataklara düşer ve vefat eder.

Melahat'ın yanında yer alan diğer kişiler de olay örgüsündeki çatışmanın tanıkları olarak kullanılmıştır. Doktor Rıza Bey, Şerife Hanım'ın hastalanarak ölümüne tanık olan kişi iken; Necmifer de annesinin ölümünden sonra Melahat'ın yaşadıklarına tanıklık eden eylemsiz ve etkisiz kişilerdir. Aynı durum Vecdet'in yanında bulunan Zeynel ve Ahmet Bey için de geçerlidir. Onlar da Vecdet'in tanıklarıdır. Başka bir işlevleri bulunmamaktadır.

2.2. Mekân

Fehim Paşa Mezaliminden Hafîye Mel'ânetleri adlı tiyatrodaki mekânlar da yine karşıtlık ilişkisi içinde kurulmuştur: Bir tarafta Melahat'ın evi (Son sahnede Vecdet'in kaldığı yer olur.) diğer tarafta da Fehim Paşanın Konağı. Olay örgüsü mekânlara bağlı olarak geliştirilir. İlk mekân Melahat'ın evidir. Bu mekân, Melahat ve Vecdet'in tanıtımı için bir araç olarak kullanılır. İlk sahnede bu mekân mazlumların yaşadıkları bütün olumsuzluklara rağmen mutlu oldukları, olabildikleri yeri temsil eder. Aynı mekân bir sonraki sahnede taciz ve tehdit edilmiş mekânına dönüşür. En sonunda ise kayıpların ve hastalıkların mekânı olur. Fehim Paşa'nın Konağı ise daha çok bir taarruz karargâhı gibi işlev görür. Orada alınan kararlar diğer insanların hayatları üzerinde büyük değişimlerin yaşanmasına neden olur.

Melodramlarda genel olarak kapalı mekân tercih edilir. *Fehim Paşa Mezaliminden Hafîye Mel'ânetleri* adlı tiyatrodaki kapalı alanlar kullanılmıştır. Melodramlarda kapalı alanlar muhafaza edilen masumiyetin simgesi olarak düşünülür. Bu kapalı alanlara girilmesi ise masumiyete saldırının simgesi olarak düşünülmüştür (Uslu, 2014). Salih Bey'in gizlice Melahat'ın evine girişi de bu türden bir örnektir.

Bir de tiyatro metni içinde anılan mekânlar bulunmaktadır. Fehim Paşa, Melahat'ı Beyoğlu'nda görür. Yunanlılar Makedonya ve Girit'te isyan çıkarmıştır. Vecdet, önce Alasonya'ya savaşa gider, ardından da Konya'ya sürgüne gönderilir. Anılan mekânlar anlatının olay örgüsünün oluştururken bu mekânlar göstermeye dayalı bir anlatımla değil, anlatmaya dayalı bir biçimde sunulmuştur.

2.3. Zaman

Fehim Paşa Mezaliminden Hafîye Mel'ânetleri adlı tiyatrodaki somutlaştırılmış bir zaman dilimi yer almaz. Zamana ilişkin bazı ipuçları verilir. Tarihi bir şahsiyet olan Fehim Paşanın varlığı anlatıya bir dönem aralığında yaşandığını işaret eder. Vecdet'in Yunan Savaşına gitmesi olayı da tarih aralığını biraz daha daraltır. Vecdet, tahmini olarak 1897 Osmanlı-Yunan Savaşına katılmıştır. Metnin süresi hakkında bazı ipuçları yer alır. Salih Bey ile Fehim Paşa Vecdet'in Alasonya'ya gidişinden üç gün sonra bir araya gelirler. Vecdet'in yazdığı mektup on gün sonra Melahat'a ulaşır. Bütün bu verilere karşın anlatıdaki boşluklar süre hakkında kesin bir bilgi edinilmesini engellemektedir. Anlatı kronolojik bir sırayla anlatılıp tamamlanmıştır.

2.4. Teknik

Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri adlı tiyatro, tipik bir yenilgi melodramı özelliği göstermektedir. Yenilgi melodramı, sonu kötü bitişle tragedyaya benzer. Melodramların amacı, oyunun sonunu mutlu bitirmek değildir. Verilmek istenen mesajlara odaklanarak seyirci/okuyucu tarafından mesajların tam olarak anlaşılmasını amaçlar. Bu yüzden seyircinin yorum yapmasına gerek kalmadan her mesaj açıkça belirtilir. İletileri seyirciye doğrudan aktarabilmek için sık sık monologlar kullanılmıştır. Monolog, oyuncunun kendini seyirciye doğrudan aktarma biçimi olarak kullanılmıştır. En derin duygular, düşünceler seyirciye monolog yoluyla aktarılmıştır. Oyunda monolog tekniği hem Fehim Paşa hem Melahat hem de Vecdet tarafından kullanılır:

"Fehim Paşa: -Tahavvurane dolaşarak- Bu ne inat! Hiç böyle kız görmedim. Para vaat ettim. Olmadı nişan vaat ettim olmadı. Kardeşine, nişanlısına da rütbe vaat ettim olmadı. Olmadı. Olmadı... Ne güzellikten ne de cebr ve tehditten bir fayda hasıl oldu... Biraderini nefyettim, yine sözünden dönmedi. Vecdetle tehdit edeyim dedim. Mukabilinde istirhama bedel hakaret gördüm. Ne ahmak şey!.. -Müstehtiziyane- O, ölülmüş de böyle yüz karası olacak şeye cüret edemezmiş. Namusu varmış. (Kahkaha ile) Namus ne demek? Acaba yenir mi yenmez mi?.. Budala! Hiç avuç dolusu para bir kuru namus için mi feda olunur? Hem feda ettiği sade bu olsa yine bir şey değil. O benim kollarımın arasına atılsaydı acaba ben ona neler bahşetmeyecektim? Bir kere nişanlısı olacak çapkını binbaşı yapacaktım, saniyen biraderini de taht-ı himayeme alacaktım. -Gezinerek- Fakat dedim a? İşte o saadete, ikbale bedel sefalet, makhûriyet istedi. -Gülümseyerek- Üç gün evvel biraderini nefyettim. Sonra utanmadan ricaya gelen anasını döğerek sokağa attırdım. Şimdi de Vecdeti'nin vücudunu kaldıracam. Bakalım yine inad etsin! -Saate bakarak- Salih de hala gelecek. (Hiddetle) Ona da bu günlerde bir şey oldu. Gittiği yerde yapışıp kalıyor. Beyazıt buraya kaç adımlık yer?" (Yusuf Niyazi, 1911: 38).

Fehim Paşa'nın monolog örneği öncelikle kişinin iç dünyasını, düşünce dünyasını ortaya koyarken aynı zamanda sahnede gösterilmeyen bölümlerin de bir özetini oluşturmaktadır. Bu tür uygulamalar bir tiyatro tekniği açısından kusur olarak görülmektedir. Mesaja odaklanan, bir ideolojinin güdümünde olan eserlerde sıklıkla bu türden teknik ihlaller göze çarpar. Tanzimatla beraber başlayan bu yaklaşım günümüze kadar gelir. "Tanzimat dönemi melodram yazarı oyunu genelleme ve soyutlama üzerine kurar. İnsanların en gizli duyguları, en özel düşünceleri, en kişisel beklentileri, yüksek sesle açıklanır. Savaşlar anlatılır, geçmiş anılır ve görünen bir kez daha söylenir. Her şey dil yoluyla gerçekleşir melodramlarda: doğallıkla, dil de öteki unsurlar gibi dışavurumcudur ve anlatıyı koyultarak seyirciyi daha çok etkilemeye dayanır." (Çamurdan, 2015: 75). Yusuf Niyazi de tiyatro sanatını mesaja feda etmiştir. Bu Meşrutiyet dönemi eserlerinin genel özelliği olarak görülmektedir. Uslu bu yaklaşımı şu şekilde ifade eder: "Yüzyıl başında Fransız Devrimi'nin ahlakı olan melodram, Tanzimat döneminde merkezi iktidara karşı bir yenilenme hareketinin Meşrutiyet'in de ahlakıdır" (Uslu, 2014:134).

Mesaja odaklanan Meşrutiyet tiyatrosu sanatı mesaja feda etmiştir. Bu da kaliteli bir tiyatro edebiyatının oluşmasının önünde önemli bir engel olmuştur. "Esasen Meşrutiyet tiyatrosunun zaaflarından biri kahramanların müsbet ya da menfi zıt kutuplar olarak telâkki etmesidir. O kadar ki ortaya insandan öte melek ve şeytan tipler çıkmaktadır. Hemen hemen bütün piyeslerde insanlar tam manasıyla doğru teşhis edilememiştir. Bunda da alınan hadiselerin belirli fikirler çerçevesinde işlenmesinden kaynaklanır. İnsan müsbet ve menfi yönleriyle ele alınmamış, adeta fikirlere göre ısmarlama tipler yaratılmıştır. Böyle olunca da kaliteli bir tiyatro edebiyatı meydana gelmemiştir" (Yalçın, 2002:62). Kötüyü göstermek için oluşturulan metinlerde yer alan abartılar metnin tutarlılığını zayıflatmaktadır. *Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri* adlı tiyatrodan da bu özellikler sık sık karşımıza çıkar.

Peter Brooks, kendini feda etme ve beraber ölme motiflerinin melodramatik dilin işaretleri arasında gösterir (Akt. Uslu, 2014:134). *Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri*'nde de bu işaret çok acemi ve tutarsız bir biçimde kullanılmıştır. Vecdet'in Melahat'ın geliş haberine dayanamayarak ölmesi oyunun en

zayıf kısmını oluşturmaktadır. Vecdet'in öldüğünü gören Melahat'ın da delirerek ölmesi anlatının başarısızlığını daha da çok artırmaktadır.

Tarihi gerçeklerden hareketle yazılan ve bir dönemin en önemli sorunları arasında yer alan hafiyelik teşkilatı ve görevini kötüye kullanan hafiyeleri konu alan bir bu oyun konuyu ele alış ve işleyiş bakımından başarısız bir eser olarak değerlendirilebilir.

3. Sonuç

Tanpınar'ın "Modern Türk edebiyatı medeniyet kriziyle başlar" sözünden hareketle Meşrutiyet dönemi edebiyatı için de "siyasi bir krizle başlar" ifadesini kullanabiliriz. Bu dönem sanatçıların çoğu bu krizin etkisinde eserler vermiş, eserlerini siyasetten kurtaramamışlardır. Yusuf Niyazi de bu yazarlar arasında yerini alır. Birçok türde eser veren Yusuf Niyazi, eserlerinde öncelikle Meşrutiyet öncesi dönemle hesaplaşma yoluna gitmiştir. Bundan dolayı eserlerine yaşadığı dönemin özellikleri yoğun bir biçimde yansımış, dönemin insanlar üzerinde bıraktığı karamsarlık egemen olmuştur. Yazarın yazma serüveninin bir bölümünü edebiyat bir bölümünü de gazete ve dergicilik çalışmaları oluşturur. Bu iki uğraş alanı üslubunda etkili olmuştur. Eserleri belgesel ile kurmaca arasında karma özellikler gösterir. Mesaj verme kaygısı içinde oluşu üslubunda dengelerin bozulmasına neden olmuştur. O da Tanzimat sanatçıları gibi toplumun öğretmeni olmaya soyunmuştur. Halkı eğitmek, bir konu hakkında duyarlık kazandırmak için melodramın kalıplarından yararlanmıştır. Batı'da ideolojik bir ifade biçimi olarak çıkan melodram Türk edebiyatında da ideolojik bir araç olarak kullanılmıştır. İdeolojiye teslim oluş ise üretilen eserlerin niteliklerini düşürmüştür. Toplumsal ve siyasi bir konu olan hafiyelik sorunu bir sanatçının kayıtsız kalmaması gereken bir konudur ancak iyi bir edebiyatçı hangi konuyu işlerse işlesin edebiyatın ve sanatın sınırlarının dışına çıkmamalıdır. Bu sınırların dışına çıkan edebiyat gerçekliğin de sınırlarından uzaklaşmaktadır. Yusuf Niyazi, *Fehim Paşa Mezaliminden Hafife Mel'aneleri* adlı tiyatro eserinde de böylesine bir kopuş yaşar. Eserde anlamsal tutarsızlıklar eseri gerçeklikten koparıırken bir tür olarak tiyatro yalnızca biçimsel var olmuştur.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Conceiving the Study: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Veri Toplanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Data Collection: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Veri Analizi: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Data Analysis: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Makalenin Yazımı: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Writing Up: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Submission and Revision: Author-1 (%50), Author-2 (%50)

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

And, M. (1970). 100 soruda Türk Tiyatro Tarihi. İstanbul: Gerçek Yayınları.

And, M. (2010). Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.

Beyhan, Mehmet Ali, "II. Abdülhamid Döneminde Hafife Teşkilatı ve Jurnaller", *İlmi Araştırmalar* 8, İstanbul 1999, ss. 65-83.

- Çalışkan, Çağrı, "II. Abdülhamid Devri Hafiyelelerinden Vâmık Şükrü Efendi ve 24 Temmuz 1901 Tarihli Jurnalı", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2 S. 4, 2020, s. 427-446.
- Çalışlar, A. (1995). Tiyatro Ansiklopedisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çamurdan, E. (2015). Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosu. İstanbul: Habitus Yayınları.
- Develioğlu, Ferit, (2006) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Erdem, Y. N. (1911). Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Melanetleri. İstanbul: Uhuvvet Matbaası.
- Göç, Eray, "Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y. 2003, C. 3, S. 2, ss. 85-111.
- Gör, Emre, "II. Abdülhamid Döneminden Bir İstihbaratçı Profili: Serhafiye Fehim Paşa (1873-1908)", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (SSAD)*, Volume 3 Issue 1, March 2019, ss. 71-84.
- Gör, Emre, *II. Abdülhamid'in Hafiye Teşkilatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.
- Gürel, R. (2021). *Yusuf Niyazi'nin hayatı, sanatı ve eserleri*. Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Nutku, Ö. (2001). Dram Sanatı-Tiyatroya Giriş- İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Şener, S. (2011). Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Tekin, Emrullah, "Hafiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 15. Cilt, ss. 115-116.
- Töre, E. (2016). Modern Türk Tiyatrosu. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Uslu, M. F. (2014). Çatışma ve Müzakere-Osmanlıda Türkçe ve Ermenice Dramatik Edebiyat. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçın, A. (2002). II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.

EK: Tiyatro Metni***Fehim Paşa Mezaliminden Hafiye Mel'anetleri*****Eşhas****Fehim Paşa:** Meşhur hafiyelerden**Salih:** Adamlarından**Vecdet Bey:** Askeri mülazımlarından bir genç.**Zeynel Efendi:** Bir Zabit**Ahmet Bey:** Bir Zabit**Şerife Hanım:** Vecdet Bey'in Teyzesi.**Melahat Hanım:** Şerife Hanımın Kerimesi.**Necmifer:** Şerife Hanım'ın eski azatlılarından

Hizmetçiler vesaire

Birinci Perde

(Perde açıldığı zaman sahne muntazam bir odayı irâe eder.)

Birinci Meclis

(Vecdet Bey, Melahat Hanım)

Vecdet: Melahatciğim! İnanır mısın sana baktıkça Allah insan suretinde bir melek halk etmiş de aşkını kalbime, hüsnünü ruhuma doldurmuş sanıyorum. Nereye baksam orada mutlak güneş cemalinin çiçekler üstünde parlayan aks-i nurunu görüyorum. Nerede bulunsam şafaklar kadar rengin, grublar kadar hazin olan sima-yı füsunkârını düşünüyorum. Düşünüyorum da seni halk eden Allah'ın kudret ve kemaline hayran olmaktan kurtulamıyorum. Sen nesen söyle. Sen sahih bir melek misin?

Melahat: (Âşıkane) Beyim! Kalbin, ruhun güzel de beni de güzel buluyorsun, hissiyat-ı vicdaniyende mülkiyet var da beni de o menzile-i ulviyede görüyorsun. Eğer öyle olmasa benim sevilmeğe değil, cariyeniz bile olmaya layık olmadığımı teslim ederdin.

Vecdet: (Hararetle) O nasıl söz? Sen pekâlâ bilirsin ki Vecdet bir kıza hoş görünmek için hakikati riyaya müdahaneyeye feda edecek kadar sefil bir hilkatte yaratılmamıştır. Evet sana melek diyorsam inan, sen mutlak meleksin. Çünkü melek olmasaydın cihanın alam ve matemine karargâh olan kalbimdeki ezâ-i cehennemiyi tadil edemezdin. Melek olmasaydın dünyaları tenk ü tar bulan bu pejmürde bahtın nigâh-ı tefekkürü önünde nurdan, aşktan mesnu' bir feza-yı saadet açamazdın. Evet sen mutlak bir meleksin. Aşkın gönlüme girdi gireli kendimi dünyada değil, bir başka âlemde heva-i bağı içinde buluyorum.

Melahat: (Âşıkane)Söyle beyim! Söyle. Aşk senin dudaklarından dinledikçe sahih insanlıktan tecrit ettiğime inanacağım geliyor. Ahh! Söyle Beni bu kadar mı çok seviyorsun.

Vecdet: Seni ne kadar sevdiğimi anlamak için bir kere yüzüme bak, yarın harbe, ecelle pençeleşmeye koşacak bir asker çehresinde bu inşirah ve huzuru görebilir misin?

Melahat: (Hayret ve telaşla) Harbe mi?

Vecdet: (Mütebessimane)Sahih! Sevilmeyi unutmuştum. Ya Pertev cemalin insanda aşkından başka bir şey düşünmeye iktidar mı bırakır ki seni bu müjdemle sevindireyim. Vah sormasaydın yine söyleyemeyecektim.

Melahat: (Helecan ve ıstırapla) Ah! Benim beyim! O gülden nazik vücuduna acımıyorsan bari bana acı da gitme...

Vecdet: Gitme mi? Bunu sen mi teklif ediyorsun Melahat? (Âşıkane) Bilmiyor musun ki bugün vatan tehlikede. Bilmiyor musun ki düşman karşısında çarpışacak kimseyi bulamayınca Makedonya'da zulmünü Girit'te vahşetini arttırıyor.

Melahat: Ah! Sus... Beni seversen sus. Şimdi endişeden, korkudan çıldıracağım. Vatanın senden başka zabiti yok mu?

Vecdet: Bunda korkacak ne var... Bir Osmanlı haydutluğa kadar tenezzül eden çoluğa çocuğa musallat olan düşmandan mı korkar!

Melahat: (Helecanla) Bey, bey. Sen harbi görmemişsin de kolay zannediyorsun. (Ağlayarak) Ahh! Rahmetli babacığım anlatırdı. Bir kere kılıçlar, sisler, bulutlar içinde kalmış ay gibi parlamaya, bir kere toplar tüfenkler zelzele engiz bir tür tarraka-i ateşin ile patlamaya başladı mı? O koca koca sahralar şehit kanıyla beş dakikada gelincik tarlalarına dönermiş.

Vecdet: (Aşıkane bakarak) Harbi ne güzel tasvir ediyorsun sözlerini işiten seni cenkten cenge koşan bir Osmanlı askeri sanacak.

Melahat: Benim askerden ne farkım var? Küçükten beri annemden hep bunları. Harpten harbe koşan babamın Ayastefanos önünde şehit düşen biraderlerimin menakıb-ı şecaatini dinleye dinleye büyüdüm.

Vecdet: (Aşıkane) O halde beni niçin o şereften mahrum etmek istiyorsun?

Melahat: Niçin mi? Senin felaket ve matemine ihtimal vermek benim ölümüm olacak da ondan.

Vecdet: Çocuksun güzelim. Her harbe giden ölür mü? Ölse bile bir Osmanlı kılıcının namusunu ecel korkusuna nasıl feda edebilir? (Bir tehevvür anıyla) Gideceğim Melahat, Girit'i zalim ateşi Makedonya'yı ihtilal kanıyla harap etmeye çalışan bu Yunan vahşileriyle ile pençeleşmek için ne olursam olayım yine gideceğim. Allah aşkına ısrar etme. Bir kere pencereden şu geçen askerlere bak, bunlar ana baba evladı değil mi? Bu kalplerde de birer Melahat yaşamıyor mu? Fakat görüyorsun A? Muharebe sözü çıktı çıkı kalı hepsi yavrularını müdafaa hırsıyla kükreleyen arslanlara benzedi. (Aşıkane) İnsaf et! Bunlar vatan selameti, millet saadeti için gülleleri kucaklar, ölümlerle pençeleşirken ben nasıl olabilir de seninle baş başa, kalp kalbe kalmak isterim? Anam beni bugün için doğurmuş, vatan beni bugün için büyüttmüş, millet beni bunun için beslemiş. Ben melun muyum ki vatanımın toprağını milletimin şanını çiğnemeye koşan düşmandan korkup kaçayım. Ben alçak mıyım ki Osmanlı bayrağını Yunan ayağı altında bırakayım da kendi zevkimde kendi âlemimde yaşayayım. Ama bu seni üzecekmiş, ama ölümüm seni ağlatacakmış... Ne ehemmiyeti var? Ben ölürsem vatan sağ olsun, millet var olsun.

Melahat: (Mahzunane) Bey! ...

Vecdet: Sus... İşte tekrar yalvarıyorum. Sakın ısrar edeyim deme çünkü bana her şeyimi feda ettirirsin de kendi elinle ölüm kucağına atmış olursun. Ah sen kadınsın bir harbin dehşet-i velveledarını bilsen de onun ulviyetini onun şeref ve şanını bir asker hissiyle düşünemezsin. Muharebe denildi mi aklınıza kanlı bir meydan-ı veğa; evet kesik başlar, parçalanmış cesetler, yaralı vücutlarla mali dumanlı bir saha-yı kıyametname gelir. Fakat bilseniz O kanlar, ateşler, ölümler içinde koşup, didinen şecaatparelerin ruhunu, hissini bilseniz...

Melahat: Git, git beyim.! Sen vatanın için nasıl esir isen ben de senin esirininim. Sen onun uğrunda şehit olursan ben de senin matemine kurban olurum. (Ağlayarak) yerin altıyla üstünün ne farkı var?

Vecdet: (Mütebessimane) Korkma canım. Meydan-ı harp İstanbul sokaklarından daha emindir. (Ciddi) Bir kere şu hale bak. Her yer zulm içinde herkes eza içinde bunılıyor. Ne tarafa baksan hafiye, nerde gezsen hafiye... Altı yüz senedir en kahhar sademate tahammül eden devlet bugün yılan gibi mazlum kanıyla beslenen şu birkaç bin casusa saha-i melanet oldu. Artık oturmak kabahat, gezmek kabahat, söylemek kabahat, düşünmek kabahat... Menfalar doldu, zindanlar taşı. Denizler müşahid halini aldı da hala, hala bu zulüm, hala bu ezâ-yı tağlib ortadan kalkmadı. Hazine soyuldu, ordu gibi millet de çıır çıplak kaldı da

hala bu toprak olasıca melunların irtikabat ve haşiyaneleri netice bulmadı. İşte hala vatanını sevenler hain, namusunu, vakarını muhafaza etmek isteyenler alçak... padişah, paşa dalkavuşu olmayanlar müfsid saffetle cellatlar elinde kahroluyor. Söyle güzel başın için söyle Melahatçıgım! Bunlara karşı miskin bir tevekkül ve sükût göstermekten ise şerefli bir ölüme koşmak hayırlı değil mi?

Melahat: (Mahcubane önüne bakarak) Hakkınız var...

(O sırada dışarıdan bir ayak sesi işitilmesi üzerine kendilerini toplamaya başladılar.)

İkinci Meclis

(Evvelkiler, Şerife Hanım)

Şerife Hanım: (Mütebessim bir çehre ile odadan içeri girip Vecdet'e) Sefa geldin oğlum

Vecdet: (Elini öperek) Sefa bulduk teyzeciğim.

Şerife Hanım: Validen iyidir a?

Vecdet: Allah'a hamdolsun.

Şerife Hanım: (Dikkatle yüzüne bakıp) Ne o? Sararmışsın, yoksa hasta mısın?

Vecdet: (Mütebessimane) Hayır... Çok şükür bir şeyim yok. Size öyle geliyor.

Melahat: (Müteessirane) Vecdet Bey bize veda etmeye gelmiş anne.

Şerife Hanım: (Hiddetle) Veda etmeye mi? Çok şey (Vecdet'e) Bir yere mi gidiyorsun Vecdet?

Vecdet: Evet teyzeciğim. (Gülümseyerek) ne çare askerlik...

Şerife Hanım: (Helecanla) Yoksa seni de mi muharebeye gönderiyorlar? Niçin susuyorsun söyle sen Aa?

Vecdet: Evet sayenizde ben de o şerefe mazhar oldum. Ben de pederim, eniştem, kardeşlerim gibi bir Osmanlı evladı olduğumu ispat edeceğim. Ah, bilseniz teyze tayin olunduğumu işitir işitmez ne hale geldim. Sanki o vakte kadar yaşamıyormuşum da ruh emri tefhim olunduğu vakit cesedime girmiş gibi gözlerim açıldı. Kalbim o güne kadar o güne kadar hissetmediğim bir heyecan-ı gurur ile çarpmaya başladı. Hakkı da yok mu? Ecdadımız Osmanlı namını âlâ için harpten harbe koştuğu, ölümden ölüme atıldığı halde ben kadınlar gibi bu şereften mahrumdum. Milletin belime taktığı kılıcı bir ziynet-i zaide kabilinden taşıyordum.

Fakat bugün? İşte o babanın o ailenin evladı olduğumu vatanıma, milletime ispat edebileceğim. Söyle teyzeciğim bu benim için az saadet midir?

Şerife Hanım: Ne söyleyeyim yavrum. Allah düşman ateşinden korusun. (Ağlayarak) Familyamızdan yirmi iki şehit bilirim ki harp oldu mu hepsi bayram alayına gider gibi sevinerek koşarlardı. Elbette sen de onlara çekeceksin. Elbette sen de onlar gibi güle güle isteye isteye gideceksin... (Gözlerinin yaşını silerek) Berhudar ol evladım, şimdi seni yüz kat daha sevdim. (Bir saniye tevkiften sonra) Ah! Anneciğin ne kadar bahtıyarmış ki senin bu halini de gördü...

Vecdet: (Serzenişkarane) Sade annem mi ya? Siz... siz sevinmiyor musunuz?

Şerife Hanım: Sevinmez olur muyum hiç? Bizim için bundan şerefli ne olabilir?

Vecdet: (Tebessümle) Ama ağlıyorsunuz...

Şerife Hanım: Sen benim ağladığıma bakma. Benim kalbimde arslan gibi eniştenle beş oğlumun ateşi var. Sözlerini işittikçe onları yeniden can bulmuş da karşıma gelmiş sanıyorum. (Ayağa kalkarak) Dur bakayım. Efendimin kılıcı vardı. Sana vereyim de muharebede onu kullan. (Gider)

Vecdet: (Melahat'a hitaben) Hıyanet! Gül yüzün niçin gülmüyor? Yoksa kalbinde muhabbetimizin mağlubu olmayacak kadar büyük bir kederi mi var?

Melahat: Ben senden başka ne düşünebilirim ki firkatinden büyük kederim olsun. Düşünüyorsam sensiz nasıl yaşayacağımı düşünüyorum. Ağlıyorsam seni takip edemeyeceğim için ağlıyorum.

Vecdet: (aşıkane) Hani demin gitme diyordun.

Melahat: Beyim! Sen kadın kalbini bilmez misin? Onlar bazen olamayacak şeyler için üzülrler de sonra kendi çocuklarını kendi münasebetsizliklerine kendileri de gülerler.

Vecdet: Demek artık gönlün oldu. Gidersem artık arkamdan ağlayıp üzülmeyeceksin.

Melahat: İşte bunu vaat edemem. Düşün Vecdet sen de hak ver. Yüzüne baktıkça emellerinin insan suretinde temsil ettiğine iman eden bir kız ondan mahrum kalırsa ağlamaz mı? Halbuki sen benim için sade emelden ibaret değilsin. Babam öldüğü zaman matemlerime, hasta olduğum vakit eninlerime iştirake koşan bir hemdem lütufkarsın.

Vecdet: (Gülümseyerek) Hep mübalağa... Hep izam olunmuş şeyler. (Ellerini tutarak) Pederin benim yabancı mıdır ki gözlerimde gördüğün birkaç katre yaş zihninde pek büyük bir cemile-i güzün suretinde büyültüyorsun? Hastalığındaki halime gelince aynı teessür ve ezaya tifodan yattığım zaman sende uğramadın mı?

Melahat: (Mahcubane) Öyle ama...

Vecdet: Yok bu kadar hayalperest olma. Hakikat her zaman hakikattir. (Gülümseyerek) Haydi artık gözlerini sil. Gitmeden bir daha gül yüzünde güller açtığını göreyim. (O sırada Şerife Hanım elinde üstü sarılı bir kılıçla içeri girer.)

Şerife Hanım: (Kılıcı uzatarak) Al yavrum! İşte eniştenin bergüzarı. Merhum bununla hangi muharebeye girdiyse muzaffer olduğunu söylerdi. İyi hıfzet. Sakın belinden çıkarma.

Vecdet: (Şerife hanımın elini öperek tazimle kılıcı aldıktan sonra) Eksik olmayınız teyzeciğim.

Şerife Hanım: Ah! Bu ihtiyarlık. Az daha unutuluyordum. Dur bakayım sandıkta ise onu da vereyim de koluna bağla... (Sol taraftan çıkar.)

Vecdet: Görüyor musun? Bunlar hep tekrar birleşeceğimize işaret. Şimdi senden şunu rica edeceğim. Benden başka kimseyi sevmeyeceğine kimsenin olmayacağına yemin edeceksin.

Melahat: Asla!...

Vecdet: (Menfilane) O halde...

Vecdet: (Sözünü keserek) Bunu bir kerecik daha o güzel dudaklarından içitmek istiyorum.

Melahat: Öyle ise yerleri gökleri yaratan Rabbimin bin bir ismi üzerine yemin ederim ki Melahat dünyada da ahirette de senindir. İşte artık... Gönlün oldu mu?

Vecdet: (Hafifçe der aguş ederek) Teşekkür ederim.

Şerife Hanım: (O sırada dışarıdan gelen ayak seslerini müteakip Şerife Hanım tekrar içeri girer.) İşte al... Bu da nüshası

Vecdet: (Aldıktan sonra) artık bana müsaade teyzeciğim. Hakkınızı helal ediniz.

Şerife Hanım: (Raşedar bir sesle) Helal olsun yavrum. Güle güle git. Güle güle gel.

Melahat: (Gizli) Yarabbi. Yarabbi. Cehennem ateşlerini gönlüme mi doldurdun ki her nefes aldıkça ciğerlerimin yandığını hissediyorum.

Vecdet: (Müteheyyicane) Ya siz ya siz Melahat Hanım... Sükût ediyorsunuz. Hakkınızı helal etmeyecek misiniz?

Melahat: (Mütehhir ve müteessir) Ben mi? Estağfurullah, benim ne hakkım var ki helal etmeyi düşünüyüm. Asıl siz edin. Lütfunuzu gördüm. Oh! İnkâr etmem. Bugüne kadar kalbinizin bütün şefkat ve ihtimamıyla muamele ettiniz. (Ağlamaya başlar.)

Şerife Hanım: (Gizli) Gurbete çıkan delikanlıya kız nişanlamayı fena derler ama ne yapayım dayanamayacağım deminden beri kendi kulaklarımla da işittim ki bunlar birbirini seviyor. Bari bu muhabbete bir nişanla takviyet vereyim de ikisi de müsterih olsun. (Melahat'e hitaben). Kızım! Vecdet elbette seni sevecek... Çükü sen dünyada da ahrette de onunsun. İnşallah sağ salim gelsin ilk işim düğününüzü yapmak olacak.

Vecdet: (Şaşkın şaşkın) Sahih mi söylüyorsunuz teyze?

Şerife Hanım: (Mütebessimane) Vatan millet uğruna çalışan bir Osmanlı kahramanı için bu mükafat çok mu? (Bu vaat üzerine evvela Vecdet, sonra Melahat Şerife Hanımın ayaklarına kapanırlar.)

Perde iner.

İkinci Perde

(Perde açıldığı zaman gayet müdebdeb bir odayı irâe eden sahnenin sağında müzeyyen bir sezilyon ortada bir masa sol tarafta birkaç sandalye müşahede olunur.)

Birinci Meclis

Fehim Paşa: Kim ne derse desin şu kızın hayali bir türlü gözümün önünden gitmiyor vesselam Nereye baksam hep onu görür gibi oluyorum. Nerede bulunsam hep onu düşünmek istiyorum. Tuhaf değil mi? (Bir hizmetçi girer.)

Hizmetçi: Salih Bey geldiler efendim.

Fehim Paşa: Salih Bey mi? Gelsin. (Hizmetçi çıkar.) (Mütefekkirane) Bakalım. Hüviyeti hakkında malumat alabildi mi? (Muhterisane) Ah! Bir kere şu kıızı ele geçirebilsem... (Salih Bey içeri girer.)

İkinci Meclis

-Fehim Paşa, Salih Bey-

Fehim Paşa: Gel bakalım, ne haber?

Salih Bey: (Paşanın eteğine eğilerek) Emr-i devletlerinizi infaz ettim efendim.

Fehim Paşa: (Müteazzımane) Estağfurullah (Bir sandalye göstererek) Anlat bakalım.

Salih Bey: Nazar-ı dikkat valalarınızı celb eden hanımın ismi (Melahat) imiş. Bir validesi, bir de tıbbiyede biraderi varmış.

Fehim Paşa: Pederi falan?

Salih: Hayır efendimiz. Yalnız nişanlısı olduğu söylenilen bir teyzezadesi varmış.

Fehim Paşa: (Helecanla) Nişanlısı mı?

Salih: Evet paşam.

Fehim Paşa: (Hiddetle) O çapkın İstanbul'da mı yaşıyormuş?

Salih: Hayır efendim, zannedersem üç gün evvel Alasonya'ya gönderilmiş.

Fehim Paşa: İsmi ne imiş?

Salih: Vecdet

Fehim Paşa: Alasonya'ya gönderildiğini iyi biliyor musun?

Salih: Aman paşam, hiç bilmesem huzur-ı devletinizde söyleyebilir miyim?

Fehim Paşa: Eğer yanlış bir şey tahkik ettinse sonra karışmam.

Salih: Boyum kıldan incedir efendim, köleniz serasker kapısına kadar gidip öğrendim.

Fehim Paşa: Pekâlâ. Evlerinde hizmetçi falan yok mu imiş, sormadın mı?

Salih: Ne gezer efendim... İhtiyar anasından başka kimsesi yok.

Fehim Paşa: (Müteessirane) Vah Vah Vah ... O kadar güzel kız

Salih: İnşallah saye-i devletlerinde evde rahat eder efendimiz...

Fehim Paşa: (Mağrurane) Ne dersin Salih, Beğendiğim, istediğim kadar yok mu?

Salih: Mütebessimane Aman efendim, hatr-ı samilerine bir şey gelmesin kulunuz ilk gördüğüm zaman melek zannettim.

Fehim Paşa: (Gülerek) Aferin... Sende de zevk-i selim varmış.

Salih: (Eğilip bükülerek) Estağfurullah efendim. Bendeniz ne köpek oluyorum

Fehim Paşa: (Ciddi) Şimdi ne yapmalı bilmem ki?

Salih: Bir tedbire tevessül buyurulmadı mı?

Fehim Paşa: Şöhreti gönderdim ama melun cadı. Sanki yerin dibine geçti.

Salih: (Telaşla)Hiddet buyurmayınız efendim elbette gelir.

Fehim Paşa: (Hiddetle) Gelir gelir ama ben rahatsız olduktan sonra.

Salih: (Müdahanekeane) Bu kadar üzülp rahatsız olacak ne var? Emir buyurunuz... Huzur-ı devletinize şimdi eviyle barkıyla takdim edeyim.

Fehim Paşa: Bilirim. İşgüzersin. Lakin iş rezaletle olacağına sessiz sedasız olsa daha iyi değil mi?

Salih: (Aynı tavırla) Hakk-ı aliniz var efendim. Doğrusu merhametinize melekler bile hayran olsa yeri var. (Hizmetçi içeri girer.)

Hizmetçi: Şöhret Hanım isminde bir kadın geldi efendimizi görmek istiyor.

Salih: (Kendini zapt edemeyecek bir meserretle sandalyesinin üzerinden aynı tarafa dönerek) Şöhret Hanım mı? Paşa hazretleri tebrik ederim.

Fehim Paşa: (Hizmetçiye hitaben) Peki buraya getir. (Hizmetçi çıkar.) Bakalım ne yapmış. Anlayalım...

Salih: Elbette muvaffak olmuştur efendim. Hele kıza... nişan falan vaat ettiyse

Fehim Paşa: Ben de öyle umuyorum.

(Şöhret Hanım içeri girer.)

Üçüncü Meclis

(Evvelkiler – Şöhret)

Şöhret: (İçeriye girer girmez paşanın eteğine kapanır.)

Fehim Paşa: (Hiddetle) Nerede kaldın?

Şöhret: (Şaşırarak) Ne yapayım paşam? (Mütereddidâne Salih'e bakar)

Fehim Paşa: Söyle, söyle. O yabancı değil...

Şöhret: Emr-i devletiniz üzerine doğru oraya gittim. Kadıncağz koltuğumda bohça ile beni görünce asla şüphe etmeyerek içeriye aldı. Bittabi yukarıya çıkar çıkmaz ilk işim bohçadaki şeyleri göstermek oldu. Neyse birkaç şey bakıp aldılar. Sonra dertleşmeye başladık. Ben sordukça kadın açıldı. Kadın açıldıkça ben sordum. Nihayet anladığım ki kız, teyzesinin oğlunu seviyor.

Fehim Paşa: (Helecanla) seviyor mu dedin?

Şöhret: Evet. Hatta kadın bu sebeple ikisini birbiriyle nişanlamış.

Salih: (Mesrurane) Tahkikatım gibi değil mi paşa hazretleri?

Fehim Paşa: (Şöhret'e) e sonra?

Şöhret: Ben bu nişanlanma kifayetini işitince gülmüşüm, bunun üzerine kadın merak etti. Neden güldüğümü sormaya başladı. Ben de doğrusunu söyledim.

Fehim Paşa: (Telaşla) Ne dedin?

Şöhret: Ne diyeceğim zat-ı alinizin Melahat Hanım'ı Beyoğlu'nda görüp, beğendiğini. Hatta almak istediğini uzun uzun anlattım.

Salih: Kadın bu müjde üzerine kim bilir ne olmuştur?

Şöhret: Ne olacak, o güler yüzlü karı paşamın ismini işitir işitmez hiddetle ayağa kalkmaz mı?

Salih: Ayağa mı? Bak şu münasebetsize...

Şöhret: Evet... Sade ayağa kalksa yine iyi... üste bir söylemediği de kalmadı. Güya bunlar paraya, ata arabaya itibar eden takım değilmiş. Hususiyle kız nişanlı olduğu için paşa hazretleri kısmetlerini başka yerde aramalı imiş. Daha çokook ... ne ağza alınmaz şeyler...

Fehim Paşa: (Mütehevvirane) Peki ama kız, kız ne dedi?

Şöhret: Ne diyecek? O da anasıyla bir oldu. Hatta bununla da kanaat edemeyerek evden çıkarken eğer bir daha gelecek olursam kapıyı açmayacağını da söyledi.

Fehim Paşa: Ya. Öyle ha. (Hiddetle yerinden kalkarak) Ben onlara gösteririm. (Cebinden çantayı çıkarır, Şöhret'e birkaç altın uzatır.) Al şunları da defol. Senin yapacağın iş bu kadar olur.

Şöhret: (Paraları aldıktan sonra mahcubane) Ben ne yapayım paşam? Onlar ayaklarına gelen devleti tepmek istedi.

Salih: Neyse... Mademki paşa hazretleri. Çık diye emir veriyorlar.

Şöhret: (Paşanın tekrar eteğine doğru eğilerek) Allah efendimize ömürler versin yoksa ... Melahat gibi neler bulurum (Çıkar)

Fehim Paşa: (Düşünmeye başlar)

Salih: (Bir müddet tereddütten sonra) Paşa hazretleri! Kulunuzun aklına bir şey geliyor ama...

Fehim Paşa: (Dalgın) Nedir?

Salih: Şey. Bu akşam bittakrib eve girip imzasız bir tehditname bıraksam...

Fehim Paşa: Bundan ne faide mamul ediyorsun?

Salih: Gece evlerine bırakılan bu mektupla belki korkarlar da...

Fehim Paşa: (Memnunane) Vallah iyi düşündün. Yap ama içeri nasıl gireceksin?

Salih: Pek kolay. Evvela taharriyat-ı hafiyede bulunacağımndan bahisle mahalle komiserini yanıma alırım herif dışarısını kollarken ben de bahçe duvarından aşarım.

Fehim Paşa: Sonra?

Salih: Sonrası matbahtan yahut da pencerelerin birinden içeri atlarım.

Fehim Paşa: Âlâ âlâ ama ya kocakarının odasına dalarsan

Salih: (Mağrurane) Merak buyurmayınız efendim bendeniz evin taksimat-ı dahiliyesini de güzelce tahkik ettim.

Fehim Paşa: (Memnunane) Vah sen bulunmaz adamsın Salih.

Salih: Estağfurullah efendim... Bendeniz hasbel ubudiye..

Fehim Paşa: (Sözünü keserek) o halde vakit zayi etme. Git mektubu mu yazacaksın, pusula mı hazırlayacaksın, ne yapacaksın yap. (Cebinden birkaç lira çıkarıp vererek) işte sana birazda para...Eğer bu arzuma muvaffak olursam Salih hem rütbeni hem maaşını birer derece daha artırmak boynuma borç olsun.

Salih: (Paşayı itekleyerek) Allah efendimize ömürler versin de ... Köleniz başka bir şey istemem.

Fehim Paşa: (Gülerek) Müdahaneyi elden bırakmazsın... (Ciddi) Ha! Bak az daha unutuluyordum kardeşinin adını, mektebin kaçınıcı sınıfında olduğunun tahkikini de unutma.

Salih: Emir buyurursunuz efendim. (Çıkar)

Fehim Paşa: (Salih'in arkasından bir müddet bakarak) Şu herifin mutlak şeytandan suyu var. En olmayacak şeylerin bile kolaylıkla içinden çıkıyor.

-O sırada hizmetçi içeriye girer.-

Fehim Paşa: Ne var?

Hizmetçi: Bir Hanım geldi... Efendimizi görmek istiyor.

Fehim Paşa: Ha! Anladım. İçeriki odaya al... -Hizmetçi hürmetle çıkar.- (Muzafferane gülerek) Rana olacak... darısı Melahat'ın başına (Soldan çıkar.)

Tablo 1

Sahne: Sol tarafta ufak bir yatak odası, odanın cihet-i ısharında bir pencere pencerenin karşısında karyola, bir masa, masanın üstünde bir şamdan, bir sürahi, bir bardak -sonra- ittisalindeki diğer odaya açılan bir kapı müşahede olunduğu gibi mezkûr odanın da sol tarafında bir masa masanın üzerinde bir lamba ve iki sandalye görülür.

Dördüncü Meclis

(Şerife Hanım- Melahat Hanım)

Şerife Hanım: (Örmekte olduğu oyayı sepetin içinde bırakarak) Şu karı aklıma geldikçe hiddetimden ne yapacağımı şaşıırıyorum. Vah rezil vah... Burayı nasıl da buldu?

Melahat: Anne karının ne kabahati var? İştinmedin mi Fehim Paşa'nın emriyle geldiğini söyledi.

Şerife Hanım: Kimin emriyle gelirse gelsin... Fehim Paşa da kim oluyor?

Melahat: (Bir zehr-i hind ile) Kim olacak, milletin namusuna göz dikmiş bir alçak, kim olacak her tarafı casusla doldurmuş bir melun, kim olacak zevk-i aklıncası uğrunda anayı evlattan, evladı babadan kârı kocadan ayırıp da saadethane-i milleti matemgaha çeviren bir cellat... Daha sayayım mı?

Şerife Hanım: (Mütehhirane) Ayol bu herif evvel yoktu. Ne vakit türedi?

Melahat: Yok muydu? (Acı bir tebessümle) Evvelce yılan gibi yerlerde sürünüyordu da göremezdik. Fakat bugün büyüdü. O kadar büyüdü ki ejderha gibi zehirli dişleri, kanlı pençeleri altında rast geldiğini eziyor.

Şerife Hanım: Bu nasıl iş canım, Mabeyindekilerin haberi yok mu? Uyuyorlar mı?

Melahat Hanım: Tuhafsın anne, şeytandan merhamet, cellattan rikkat mı umuyorsun?

Bir kere düşünsene? Vatanı parçalayan, milleti anası ölmüş öksüz gibi inleyen sonra utanmadan padişahı da işfale çalışanlar kim? Hep bunlar, hep bu rütbeler, şanlar, atıfetlerle şımaran meziyetsiz hodkam haydutlar değil mi?

Şerife Hanım: Ne bileyim. Ben bu vakte kadar olan fenalıkları hep hafiye yapıyor sanıyordum.

Melahat Hanım: Şu sokak. Sokak dolaşan sefile mi?

Şerife Hanım: Evet.

Melahat Hanım: Ohh! Onların ne ehemmiyeti var? Onlar namusunu, kalbini vicdanını birkaç altına feda etmiş birtakım serserilerdir. Gezmeleri, yürümeleri hatta düşünmeleri bile mensup oldukları dairenin emrine, zevkine, keyfine tabidir. (O sırada etsaldaki odanın penceresinden Salih girer evvela elindeki mektubu masaya bırakıp bade üstüne de bir hançer saplar.)

Salih: (Muterizane) Oh! İş umduğumdan da kolay oldu. (Dikkatle kapıya bakarak) Daha oturuyorlar. (Kapıya doğru yürüyüp deliğinden bakar) Ne güzel kız... Acaba ne konuşuyorlar. (Kulağını kapının aralığına dayar)

Melahat: Şimdi anladın mı anne? İşte Fehim Paşa alçağı da Yıldızın o güzide melunlarından, o müthiş yılanlarından biri.

Salih: Ov, ov.. desen e? Paşanın medhi var, aman dinleyelim.

Şerife Hanım: A kuzum insan mabeyne mensup olunca böyle cellatlığa mı kalkar? Yoksa, bunlar devletin kanununa mı tabi değil?...

Melahat: Ona ne şüphe?.. Allah'ı tanımayan kanundan mı korkar?

Salih: (Hayret-âmez bir tavır ile) Vay canına.... Karı değil diplomat. (Anahtar deliğinden bakarak) Lakin ne yosma şey ya? Şu saçlara, şu yanaklara, şu gözlere bak. İnsanın baktıkça ağzı sulanıyor. (Gülümseyerek) tevekkeli paşa (Melahat) diye çıldırmıyor...

Şerife Hanım: Aman sus!... Söyledikçe tüylerim ürperiyor. Bari bundan sonra sokağa çıkmayalım.

Melahat: (Tebessümle) Eğer boğçacı karıyı aklınıza getirseydiniz bundan da bir fayda olamayacağını kendi kendinize takdir ederdiniz?..

Şerife Hanım: (Korka korka) Sahih kızım! Ben onu unuttum gitti. O halde bilmem ki ne yapmalı?

Melahat: Hiç!... Bizim gibiler için mezardan başka penah ölümden başka iltica gâh kalmadığına emin ol.

Şerife Hanım: (Asabi bir telaşla ayağa kalkarak) Oh! Kızım şu lambayı alıp da yatmadan evvel bir kere odaları gezelim. (Melahat gülümseyerek ayağa kalkar, lambayı alır Şerife hanımla beraber sağ taraftan çıkarlar)

Salih: Mümkün olsaydı da odaya girdikleri zaman ne hal kesb edeceklerini görseydim... Fakat kabil mi... (dışarıdan ayak sesleri işitir) Adam sende... görüp ne olacak?... Ben paşamın emrini tehlikesizce ifa ettim a?... (Pencereden çıkar)

(Bir saniye sonra ana kız tekrar odaya girerler)

Şerife Hanım: Şimdi bir de yatak odana bakalım.

Melahat: Anne! Ne kadar vehhamsın?...

(Şerife Hanım ile beraber öteki odaya geçerler)

Şerife Hanım: (Masanın üstünde saplı duran hançeri görünce bir sayha-i hayretle haykırır) A! A! O de ne?

Melahat: (Telaşla) ne var Anne ne var?...

Şerife Hanım:(Titreye titreye) Ayol masanın üstüne baksan a?..

Melahat: (Hirasla) Ah!.. (Telaşla) Aman Yarabbi bunu kim sapladı. (Korkarak masaya doğru sokulur) Bir de mektup var. (Mektubu alır)

Şerife Hanım: (Hayretle) Mektup mu? Ne yazmışlar oku bakalım.

Melahat: (Cehren okuyarak) Küçük Hanım Efendi! Teklifini reddettiğiniz zatın ne kadar zi-iktidar olduğunu masanızın üstünde duran şu mektupla hançer ispata kafidir sanırım eğer yine inadınızda ısrar ederseniz şu hançeri odanıza ithal eden eller bu sefer onu kalbinize saplamakta tereddüt etmeyecektir.

Şerife Hanım: (Şaşkın şaşkın) Başımın kara yazısı... Ayol bu da kim?

Melahat: Kim olacak akrep gibi isminin olduğu yerde eser gösteren melun.

Şerife Hanım: Hayretle Fehim Paşa mı?

Melahat: Evet o ... İşitmiyor musun arzusuna mümaşat etmezsem beni öldürecekmiş...

Şerife Hanım:(Bitabane sandalyelerden biri üzerine düşerek) Şimdi ne yapmalı?...

Melahat: Hiç!... Şiddetle ervah-ı habise gibi her yere sokulan bir melunun şerrinden kurtulmak mümkün mü ah kahretsin...

Şerife Hanım: A!.. Hele sabah olsun. İlk işim evi değiştirmek olacak. Bir daha arasınlar da bulsunlar.

Melahat: Eşya nakl olunurken görmeyecekler mi?

Şerife Hanım: Dadına giderde eşyanın oradan çaresine bakarız. A kızım dört kırık şey için ölecek değiliz a?

Melahat: Eşya olmazsa da yarın kapıdan çıkar çıkmaz alçağın hafiyeleri tarafından takip olunuruz.

Şerife Hanım: Mütehayyirane ne yapmalı bilmem ki... tahavvürle Allah hışmına uğrasın bir şeycik demem... Bir saniye tefekkürü müteakip bari Hatice teyzene gitsek de sabahleyin korkusuzca oradan çıksak...

Melahat: O, benim de aklımda ama gece. Ya bir sarhoşa falan rast gelirsek.

Şerife Hanım: İlahi kızım...Şu düşündüğün şeye bak... Teyzenin evi buraya kaç adımlık yer?

Melahat: Siz bilirsiniz...

Şerife Hanım: (Girye-nak) Yarabbi! Artık ırzımızı, canımızı muhafaza için el evlerinde mi sürüneceğiz?

Melahat: Tahammül! Ah yerde kalmaz Anne -Beraberce odadan çıkarken-

Perde iner.

Üçüncü Perde

Perde açıldığı vakit sahne, Fehim Paşa'nın odasını irâe eder.

Birinci Meclis

Fehim Paşa: -Tahavvurane dolaşarak- Bu ne inat! Hiç böyle kız görmedim. Para vaat ettim. Olmadı nişan vaat ettim olmadı. Kardeşine, nişanlısına da rütbe vaat ettim olmadı. Olmadı. Olmadı... Ne güzellikten ne de cebr ve tehditten bir fayda hasıl oldu... Biraderini nefyettim, yine sözünden dönmedi. Vecdetle tehdit edeyim dedim. Mukabilinde istirhama bedel hakaret gördüm. Ne ahmak şey!.. -Müstehziyane-

O, ölmüş de böyle yüz karası olacak şeye cüret edemezmiş. Namusu varmış. (Kahkaha ile) Namus ne demek? Acaba yenir mi yenmez mi?.. Budala! Hiç avuç dolusu para bir kuru namus için mi feda olunur? Hem feda ettiği sade bu olsa yine bir şey değil. O benim kollarımın arasına atılsaydı acaba ben ona neler bahşetmeyecektim? Bir kere nişanlısı olacak çapkını Binbaşı yapacaktım, saniyen biraderini de taht-ı himayeme alacaktım. -Gezinerek- Fakat dedim a? İşte o saadete, ikbale bedel sefalet, makhûriyet istedi. -Gülümseyerek- Üç gün evvel biraderini nefyettim. Sonra utanmadan ricaya gelen anasını döğerek sokağa attırdım. Şimdi de Vecdeti'nin vücudunu kaldıracağım. Bakalım yine inad etsin! -Saate bakarak- Salih de

hala gelecek. (Hiddetle) Ona da bu günlerde bir şey oldu. Gittiği yerde yapışıp kalıyor. Beyazıt buraya kaç adımlık yer? [Muhterizane hizmetçi girer]

Hizmetçi: Paşa hazretleri? Salih Efendi geldi.

Fehim Paşa: (Bardane) peki. Söyle de buraya gelsin. (Hizmetçi temanna edip çıkar)

İkinci Meclis

(Fehim Paşa-Salih)

Fehim Paşa: A kuzum! Gittiğin yerde uyuyor musun?

Salih: (Korka korka) Ne yapayım paşam. Serasker paşayı bekledim.

Fehim Paşa: Kâğıdı verdin mi?

Salih: Evet efendim. Verdim.

Fehim Paşa: Ne dedi?

Salih: Müsterih olsunlar, ordu kumandanlığına şimdi ba telgraf emr verdim buyurdular.

Fehim Paşa: Pekâlâ (Müntakimane gülerek) yine ısrar etsin. İşte istediğine uğradı.

Salih: [Müteessifane] Hak-ı aliniz var. Doğrusu efendimize karşı bu derece taannüd ... hatıra gelir şey değil...

Fehim Paşa: Budalalık nasıl olur? İnsan işte böyle ayağına gelen devleti teper, ne söylesek anlamaz...(Gülümseyerek) sonra da bir felakete uğradı mı onu kadere hamlederek kendini oyalar

-Birden mecra-i kalamı değiştirerek- Öteki işi yaptık mı?...

Salih: Hangisini efendim?

Fehim Paşa: Canım! Hani Karlman'da tesadüf ettiğimiz Karısına bir haber gönderecektin. Yoksa unuttun mu?

Salih: (Mütebessimane) aman paşam bizzat valide cariyelerini gönderdim.

Fehim Paşa: Ne cevap vermiş?..

Salih: Arada efendimiz gider diye inkıyat göstereceğini söylemiş

Fehim Paşa: (Halecan ve hasretle) aman sahih mi?

Salih: Paşa hazretlerine karşı yalan söylemek haddim mi?

Fehim Paşa: Gördün mü akıllı kadın? Şimdi ben de mukabilinde hem kocasına hem kendisine birer nişan arz edeceğim.

Salih: Kölenizle, valide cariyenizi mahzun mu bırakacaksınız?

Fehim Paşa: (Gülerek) Peki! Peki validene dördüncü şefkat, sana da bir üçüncü mecidi.. Nasıl gönlün oldu mu?

Salih: (Eteğine kapanarak) Allah ömr-i devletlerini müzdad buyursun.

Fehim Paşa: -Mütefekkirane- Acaba ne vakit gelecek. Ona dair bir şey söylememiş mi?..

Salih: Ne zaman ferman buyuruluyorsa...

Fehim Paşa: Öyle ise yarın sabah gelsin işitiyor musun

Salih: Baş üstüne efendim... Köleniz şimdi valide cariyelerini gönderirim. (Gitmek için itekler)

Fehim Paşa: Dur para vereyim de validene benim namuma bir hediye al (çantasından birkaç lira çıkarıp uzatır)

Salih: Ah efendimizin ikbal ve saadetinizi müzdead buyursun paşam. (Tekrar itekleyerek çıkar)

Fehim Paşa: Gördün mü kadını güzellikte bin Melahat'a bedel iken bir sözle teklifime inkıyat ediyordu... İnsan buna karşı nasıl lakayt kalır? İnsan, böyle her şeyle ibraz-ı sadakate çalışanları mükâfatsız mı bırakır? (Zile basar hizmetçi gelir) (Hizmetçiye) Araba hazırlansın (Hizmetçi mutavaatkarane çıkar) (Ayağa kalkarak) güzel kadın! Sadakatının mükâfatını yarın hem kendi göğsünde hem de kocanın göğsünde göreceksin. -Mağrurane odadan çıkar-

Tablo: 2

(Perde açıldığı vakit ufak bir oda sol tarafta Şerife Hanımın yattığı yatak, yatağın önünde ilaç şişeleri müşahede olunur)

Üçüncü Meclis

(Melahat-Şerife Hanım (Dalgın))

Melahat: (Bir müddet mahzun mahzun, annesinin yatağına baktıktan sonra) şu celladın irtikâbından çekinmediği melaneti düşünüyorum da dünyaya geldiğime nedamet edeceğim geliyor Yarabbi! Yoksa bu insan değil mi? Yoksa bu, insan suretinde bir mahluk-ı cehennemi mi?..

Her katına bakıyorum, yıktığı evler, perişan ettiği aileler, harap eylediği namuslar gözümün önüne geldikçe kendi kendime "Bu herif mutlak şeytandır" diyorum. Fakat sonra şeytanın böyle elini mazlum, yüzünü masum kanıyla kızartmadığını düşünerek buna o namı da vermekte billah tereddüde uğruyorum. Şeytandan şeni ne olabilir? Ecel desem mülkiyete bühtan edeceğim. Bila desem kendi mazlumiyetime iftira edeceğim. Bilmem ne söyleyeyim? -Bir müddet düşünerek-

Alçak deni! Gönderdiği habere yazdığı kâğıda münasip bir cevap alamayınca kudurmuş köpek gibi bütün tehevür ve gayzıyla kardeşime saldı... Onu sevine sevine, gülererek kahretti. Sonra, sonra da bu kâfi değilmiş gibi utanmadan denaetini bir de bana yazdı.

Hem ne yazmış?.. Mektubunu okuyan olmadan kabir azabına uğradığına iman edecek. -Bir zehr-i hind ile-

Şimdi nöbet Vecdet'e gelmiş. Evet, milleti vatanı için ateşe atılan o Osmanlı dilaveri için de bir menfa hazırlıyormuş. Ama kabahati ne? O zavallı ne yaptı?.. Bunu sormak ister mi ya? Çünkü ailesi, bir Osmanlı zabitanın kılıcı kadar muazzez olan namusunu muhafaza için paşa hazretlerinin hevesat-ı melunanesine kurban olmadı...-Şiddetle-

Yürü, zalim yürü! Meydan senindir. İstedğin gibi hareket et. Bulduğunu soy, istediğini sürdür, arzu ettiğin şeyi yap. Kalbinden Ah korkusu, vicdanından vatan muhabbeti, yüzünden namus perdesi sıyrılıp kalkan bir melun kimden çekinir? -Müteallimane-

Vecdet mi sürdürecektir tavrıma! Namusuma kardeşim gibi evde (oda) feda olsun. Beni mi öldüreceksin? Gel gazabından korkarsam senden alçak olayım!.. (O sırada Şerife Hanım uyanır)

Şerife Hanım: (Bitabane) Yavrum! Bir parça su...

Melahat: (Mütehallikane suyu verir) Anacığım nasılsın?

Şerife Hanım: -Mahzun Mahzun yüzüne bakarak- Fenayım kızım.

Melahat: Size öyle geliyor anne (Şerife Hanımın elini avucu içine alarak) bakınız Maşallah hiç ateşiniz yok.

Şerife Hanım: -Acı bir tebessümü müteakip- Doktor geldi mi?...

Melahat: Dadım gitti...

Şerife Hanım: Öyle ise gelir... Bir saniye sonra saat kaç?...

Melahat: Saate bakarak ona gelmiş. Mütebessimâne ilaç içmeyecek misiniz?

Şerife Hanım: (Başıyla işaret-i kabulde bulunur, Melahat şişeden bir kaşık ilaç koyup verir. Hasta müşkülâtlâ içerek bitabâne tekrar başını yastığa bırakıp dalar)

Melahat: -Bir müddet annesinin yüzüne baktıktan sonra-

Yarabbi! Sen bana acı da şu zavallı kadına şifa ihsan et.

(Bir müddet ağlar, Sonra dışarıdan işitilen bir ayak sedası üzerine alelacele gözlerini silerek ayağa kalkar)

Dördüncü Meclis

(Evvelkiler-Teranedil-Doktor Rıza Bey)

Melahat: (Hazin-âmiz bir tebessümle) Beyefendi! Zat-ı alinizi bugün yine rahatsız ettik.

Rıza Bey: -Mahcubane- Estağfurullah efendim... Rahatsızlık ne demek. Zaten siz davet etmeseydiniz de ben yine uğrayacaktım.

Melahat: (Aynı tavırla) Teşekkürler ederim efendim (Müteessirane) Ah! bir kere anacığım kurtulsa...

Rıza Bey: Merak etmeyiniz inşallah bir şeyi kalmaz (Yatağa doğru takarrüp eder, Şerife Hanım uyanır)

Melahat: (Mütebessümâne) Valide Hanım Doktor Bey. Bugün sizi iyi görüyor.

Şerife Hanım: Ne gezer nefes alırken her tarafım ağrıyor...

Rıza Bey: -Yatağın yanına oturup bir müddet muayeneden sonra kendi kendine- hastalık cidden vehamet kesb etmiş. Eğer nöbetler başlarsa zavallı kadının yaşayacağından pek şüpheliyim. (Aşikâr beşâsetle) Emin olunuz efendim beyhude telaş ediyorsunuz. Bakınız. Hararet-i vücudiye ne kadar muntazam?.. Fakat kendinizi biraz üşütmüşsünüz. (Melahat Hanıma verdiği ilaçlara muntazaman devam olunuyor değil mi hemşire?

Melahat: Evet efendim. Hatta haplar bitti bile.

Rıza Bey: Öyle ise bir tertip daha yazayım da devam ediniz. (Sandalyelerden biri üzerine oturup reçeteyi yazar, sonra mütebessimâne ayağa kalkarak) Bu sefer haptan başka bir şişede damla verdim. Valideniz şayet usret-i teneffüsden şikâyet ederse hemen bir fincan suya on damla kadar koyup içiriniz. (Şerife Hanıma hitaben) İnşallah buyurduğum ilaçlardan çok fayda göreceksiniz.

Şerife Hanım: Eksik olmayınız. Yavrum. Allah mesnedini artırsın.

Melahat: Bir daha ne vakit teşrif buyrulacak?

Rıza Bey: Valideniz, her zaman doktora ihtiyaç gösterecek kadar hasta değil: Emin olun. Mamafih şayet icap ederse dadıyı lütfen eczaneye kadar gönderirsiniz.

Melahat: Teşekkürler ederim Doktor Bey. Billah validem hakkındaki takayyüt ve ihtimamınızı gördükçe....

Rıza Bey: (Sözlerini keserek) takayyüt ve ihtimam her doktorun vazifesidir hemşirem. -Şerife Hanıma hitaben- Tembihimi unutmayın ilaçlara muntazaman devam edin... (Hep beraber çıkarlar)

Perde iner.

Dördüncü Perde

Perde açıldığı vakit ufak bir odayı irâe eden sahnenin sol tarafında bir ot minder, öte yerde üstünde yemek tenceresi bulunan bir mangal müşahede olunur.

Birinci Meclis

(Melahat-Necmifer)

Necmifer: -Deminden beri mangalı karıştırmakta olduğu maşayı elinden bırakarak minder üzerinde ağlamakta olan Melahat'a- Kızım! Böyle ağlaya ağlaya halin ne olacak? Bir kere aynayı al da bak. O güzel simanın üç günde hasta çehresinden ne farkı kaldı? Bana yazık değil mi? Kendine acı mıyor musun?

Melahat: Acımak mı?... Ah canımı alaydı da bu günleri görmeyeydim... (Hınçkırarak hınçkırarak ağlayarak) Bir ay evvel kardeşimi, şimdi de anneciğimi kaybettim... İkisi de benim sebepime, benim uğruma oldu.

Necmifer: (Müteessirane) Onlar yattıkça ah sana, Vecdet Beye akıbet versin. Ne çare yavrum! Ömürcükleri bu kadar imiş!

Melahat: Tuhaf! Onlar eceliyle mi öldü ki ömürleri bu kadarmış diyorsun! Unutuyor musun kardeşimi, meşum bir iftiranın kurbanı eden alçak nihayet annemin de kanına gezmekte zerre kadar tereddüt etmedi.

Necmifer: Doğru... doğru ama kime ne söyleyeceksin?... Onların kara yazısı öyleymiş...

Melahat: (Hiddetle) Kara yazı ne demek? Dininin fikr-i melununa hizmet edeydim bunlar olacak mıydı?... Hayır! Değil mi?... Bir de bakalım Vecdet ne oldu? -Meyüsane- Bu kanlı pençeler ihtimal ki onu da aynı akıbete uğratmıştır.

Necmifer: (Telaşla) Allah göstermesin. Artık bunlarda zerre kadar da mı merhamet yok?

Melahat: Merhamet mi? Hiç, Allah'ı unutup da paraya zîb ve ihtişama tapan, mabed menfuruna günde yüz mazlumun hayat atisini kurban eden bir dinsizde merhamet mi olur? (Hiddetle) dadı dadı bir kere toprağa koy. Bakalım yetin enininden başka ne işiteceksin? Sonra bir de karşında şu sakın sakın denize bak. Sahille çarpışan mevceler arasında şehit kanından başka ne göreceksin...

Necmifer: (Müzebzip) Ah. Bilmem ki kızım. Ne söylesem nafiye

Melahat: (Şiddetle) Ne söyleyeceksin? Hiç! Allah bu melunların yüz bin kere belasını versin de Ümmeti Muhammedi şerlerinden kurtarsın.

Necmifer: (Gözlerinin yaşını silerek) Âmin. Âmin... (O esnada kapı çalınır, odadakiler mütehayyirane birbirine bakışır)

Necmifer: (Hayretle) kapı mı çalınıyor?...

Melahat: Evet ... Belki misafir gelmiştir...

Necmifer: Hayırdır inşallah bu vakit bize kim gelecek.

Melahat: Ne bileyim?...

(Kapı tekrar çalınır, Necmifer kadın yerinden kalkıp telaşla pencereden haykırır)

Necmifer: Kim o. Kim o ...

Dışarıdan bir ses: Postacı. Mektubunuz var hanım...

Necmifer: (Melahat'a) Kızım! Mektup varmış.

Melahat: Mektup mu varmış. (Telaşla yerinden kalkıp) Acaba Vecdet Beyden mi?... (Dışarı koşar ve bir saniye sonra, elinde bir zarf tekrar odaya girer)

Necmifer: (Mütelaşiyane) Kimden imiş?

Melahat: Kimden olacak. Vecdet Beyden! Yirmi gün evvel bir mektup yazmıştım. Galiba onun cevabı olacak.

Necmifer: Aman oku. Bakalım ne yazmış.

Melahat: (Mütereddidâne) Ah! Açmaya da korkuyorum.

Necmifer: -Hayretle- Allah! Allah, Bunda korkacak ne var kızım? Hamdolsun işte afiyetteki mektubuna cevap göndermiş. Aç, aç...

Melahat: (Mektubu açıp cehren okumaya başlar)

Sevgili, afif Melahatçığım!

Her kelimesi bu nihayet bulmayan hayatın hicran ateşini alev-rîz eden mektubunu aldım. Muhafaza-i namus için gösterdiğin metanet-i ahlakiye karşısında sade ben değil, beni kardeş gibi seven Mahmut Bey bile zabt-ı dümû muvaffak olamayarak saatlerce ağladı. Var ol. İşte ben senden bunu, böyle akıllara hayret veren büyüklükleri görmek isterdim. Biraderinin felaketi seni müteazzi etmesin Melahat! Çünkü onu mahveden cellat benim izale-i vücuduma imkân bulamayınca ordu kumandanlığına, bir müfsid sıfatıyla Konya'da ikamete memur edildiğini bildirmiş! İşitiyor musun vatanı için, milleti için düşman karşısında bir aydır ölümden ölüme atılan bir askeri bile isnadından haya etmediği cürüm-i müfsidetle arından öldürmek istemiş... Fakat bunun ne ehemmiyeti var? Kalben, vicdanen muazzeb değilim ki menfalarda sürünmekten korkayım.

Daha ziyade yazmağa vaktim olsaydı bu hususta epeyce tafsilat verecektim. Fakat mümkün mü? İşte. Menfama hareket etmek üzere haber olunuyorum... Birazda arkadaşlarla görüşmek, helalleşmek lazım. Yalnız kağıdcağıma hatme vermeden birkaç şey rica etmek isterim.

Sakin bizim için müteessir olma, sakın ağlama. Dünyada her şey kabil-i zevaldir. Baki yalnız Allah'tır.

Emin ol ki bugün icad-ı melanette şeytanlara bile vela bahş olan bu vatan haini melunlar, yarın ceza-i denaetlerini pek müthiş göreceklidir! Namusunun muhafazası için sebatdan ayrılma ihtimaline o ölçek, bin türlü vaatler, bin türlü haberlerle sen, bazıce-i hevesat etmek ister. İhtimal ki seni ayakları dibinde münkad ve ram görmek hırsıyla akıllara gelmeyen fedakârlıklara kalkar lakin buna rağmen safvet ve namusunun zerre kadar haleldar olduğunu işitsem seni öldürür. Sonra intihar ederim. Anlıyor musun Melahat? Biz ne olursak olalım sen daima vatanın pakize bir gonca-i ismeti halinde kalacaksın.

İkinci istirhamıma gelince: Evde bundan sonra yazacağın mektupları Konya'ya göndermeklikdir. Validemin, teyzemin mübarek ellerinden öperim. Baki himaye-i samidaneye mazhariyetin tazarruatına terdifen beka-i afiyetin duasını tekrar eylerim malikim. Vecdet

Necmifer: Vay sürünesice alçak vay...

Melahat: -Hınçkır hınçkır ağlayarak- Ben sana demedim mi dadı? Melun! İşte son darbeyi de indirmekte tehir göstermedi. Hem de kime. Kılıcının namusu için feda-i can edercesine çalışan bir kahramana... (derin derin içini çekerek) Ah! Kalbim bir aydır bu endişe ile müteazzi çarpıyordu. Evet. Ben bunun böyle olacağını kardeşimin nefy olunduğunu işittiğim vakit hissetmişim. Fakat buna karşı ne söyleyebilirdim? Ne yapabilirdim? Hiç! -Mektubun tarihine bakarak-

On gün evvel yazılmış. Demek şimdi zavallı Vecdet her şeyden nevmi, bütün sevdiklerinden, sevildiklerinden ceda... Hiç bilmedikleri yerlerin muhit-i hüsranda sürünüyor ha?...

Hiç gönlüm buna kail olur mu?.. O, azap içinde, hicran içinde kendi kendisini yiyip bitirirken, ben burada kendi âlemimde nasıl yaşayabilirim?

Necmifer: Yavrum elimizden ne gelir?

Melahat: Ne mi gelir?... Gitmek... işitiyor musun bacı, tekrar onu bulmak, onun olmak için gitmek...

Necmifer: -Telaşla- çıldırdın mı ayol?.. On sekiz yaşında kız kendi başına o kadar yola nasıl gidebilir?

Melahat: -Muannidane- gideceğim... Ah hışmına uğrayacağımı da bilsem, yine gideceğim. O benim uğrumda harap olmadı mı? Ben de onun yolunda öleceğim... Ben onsuz yaşayabilir miyim sanıyorsun dadı? Vecdet'ten başka benim kimim var?

Necmifer: -Kendi kendine- Ah! Ne söyleyeceğimi ne yapacağımı şaşırdım (Aşikâr) A yavrum....

Melahat: Nafile ısrar etme dadı. (Ayağa kalkarak) göğsüme Azrail pençesi dayansa yine gideceğim, annemin, kardeşimin mezarlarını çiğneyeceğimi de bilsem yine gideceğim. (Hiddetle odadan çıkar)

Necmifer: (Telaşla) acaba aklını mı bozdu? (Haykırarak) Kızım. Kızım.

(Telaşla arkasından koşar)

Tablo: 3

(Ufak bir oda, sol tarafta tahtadan mamul adi bir karyola bir iki sandalye, solda bir masa, masanın üstünde ufak bir lamba müşahade olunur.)

İkinci Meclis

Vecdet: (Yalnız) -Muzdaribane içini çekerek-

Hay Vecdet Hay! Sen böyle mi olacaktın? Söyle, düşmanla pençeleşir, gülleler, ateşler içinde Osmanlı bayrağının namını âlâ için koşup didinirken namusunu yerlerde, kendini menfalarda mı görecektin... Ah bunu hiç umuyor muydun? Söyle. Devlet harp açar, sen o lehib-i intikam arasında ecelden ecele atılırken bir dest-i meşumun belinden kılıcını, sırtından üniformanı çıkararak seni bütün emellerinden cüda edivereceğini hiç aklına getiriyor muydun? -Muzdaribane-

Ah! Kaç defa şehadet emeliyle düşman saflarına atıldımса Allah da şahittir ki birkaç bedbahtı esfel-i safiline göndermekten başka bir şeye nail olamadım.

Ecel bile hışmımdan korktu. Ölüm bile tehevvrümünden kaçtı. -Meyüsane-

Meğer göreceğim bela, işiteceğim melanet varmış... Uh! Hayır hayır Allah hizmetimin mükafatını dünyada göstermek için sevdiğimin insan değil, insan suretinde yaratılmış bir melek olduğunu gösterecekmiş. -Aşıkane- Melahat! Bilsen nazarımda bugün ne kadar büyüksün, bilsen seni nasıl bir humma-i garam ile seviyorum?.. Namın lisanıma, hayalin gözümün önüne geldikçe ruhumun titrediğini hissediyorum. Ah! Ben sana "Meleksin" derdim de inanmazdın. Bilme, şimdi kendi ulviyetine kendinde kail olabildin mi?

(O sırada Zeynel Efendi içeri girer)

İkinci Meclis

(Vecdet Bey-Zeynel Efendi)

Zeynel Efendi: (Mütebessimane) Kardeşim! Nasılsın? Bugün iyicesin değil mi?

Vecdet: İşte görüyorsun azizim, hala yaşıyorum.

Zeynel: (Latife yollu) Ay ölecek miydin?

Vecdet: (Muzdaribane) beni takip etme, bugün yegâne düşündüğüm şey ölümdür.

Zeynel: (Hayretle) Çok şey. Hiç gençlikte ölüm mü arzu olunur?

Vecdet: İnsaf et! Böyle sürüne sürüne yaşamak hayattan mı madud? Uğradığım felaket ve bela aklıma geldikçe, bah kendi kendimi parçalayacağım geliyor. -Gaibane- Yarabbi! Ben ne yapayım, hangi cürmümüm mücazatını çekiyorum?.. -Ağlar-

Zeynel Efendi: (Bir saniye sukutu müteakip) Erkeksin. Musibet karşısında böyle kadınlar gibi ağlamak sana yakışır mı? Metin ol. Allah adil ve kahhar ve müntakimdir. (O sırada dışarıda bir gürültü olur)

Vecdet: O ne?...

Zeynel: (Hayretle) Bilmem (Dışarı çıkıp, müteakiben telaşla içeri girer)

Vecdet: Ne var? Ne var?...

Zeynel: (Aynı halle) Hiç. Hiç. (Gizli) Yarabbi! Zavallılar hakkında ne büyük ihsanın var?.. (Telaşla) Fakat bunu şimdi nasıl anlatmalı. Ya birdenbire fena oluverirse... (Aşıkâr) Şey. Şey. Gelmiş?

Vecdet: (Halecanla) Kim. Allah aşkına Zeynel Bey üzme beni. Söyle kim gelmiş?

Zeynel: İstanbul'dan iki hanım...

Vecdet: Onlardır... Mutlak onlardır (haykıra haykıra yatağından fırlayarak) Melahat... Melahat....

(Mütehallikane Melahat, Necmifer, Ahmet Bey odaya girerler)

Melahat: Evet. Ben. Benim Vecdet. Sana menfaanda refakate koştum.

Vecdet: (Zeynel'e) Zeynel Bey; kardeşim fena oluyorum. Gözlerim kararıyor. Beni tut (Zeynel koşar ve sonra Melahat'a tevcih-i hitapla) Melahat. Efendim Melahat... Allah seni bahtiyar etsin. (Düşer teslim-i ruh eyler)

Melahat: (Haykıra, haykıra naaşın üzerine kapanır, biraz sonra aklını tamamen zayı ettiğı halde kahkahayla gülererek ayağı kalkar odadakiler şaşırır)

Necmifer: Kızım. Kızım...

Melahat: Çekiliniz. Ahiret yolculuğına Allahtan başka kimse karışamaz. Yok. Yok. Vecdet ölmedi. (Kahkahayla gülererek) o bana naz etmek istiyor... İşte işte bakın. Beni çağırıyor. Geliyorum, beyim geliyor. Hiç ben seni yalnız bırakır mıyım (kahkahayla güle güle naaşın üzerine düşer teslim-i ruh eder)

Necmifer: Ah! Koşa koşa mezarlığına gelen evladım! (Ağlayarak naaşların üstüne kapanır)

Zeynel Efendi: (Bana müteessirane bir tavır ile) Birader bu gördüğümüz şeye ne dersin.

Ahmet Bey: (Gözlerinin yaşını silerek) ne diyeceğim! Sebep olan melunları Allah kahhar ismiyle kahretsin derim

Zeynel: -Mütezarriane- Âmin...Âmin

Perde iner.